

60 DAKİKALIK MUŞ İL BRİFİNGİ

ŞUBAT 2018

İÇİNDEKİLER

1.	İlin Genel Yapısı	3
2.	Eğitim	8
3.	Sağlık	14
4.	Sosyal Hizmetler ve Yardımlar	18
5.	Ekonomi ve Kalkınma	22
6.	Tarım ve Hayvancılık	28
7.	Ulaştırma ve Haberleşme	31
8.	Gençlik ve Spor	34
9.	Turizm ve Kültür	36
10.	Enerji ve Tabii Kaynaklar	41
11.	Mahalli İdareler	44
12.	Asayiş ve Güvenlik	46
13.	Yatırımlar ve Projeler	47
14.	Kısa ve Orta Vadede Sorunlar ve Önceliklerimiz	49

1. İLİN GENEL YAPISI

1. Tarihi

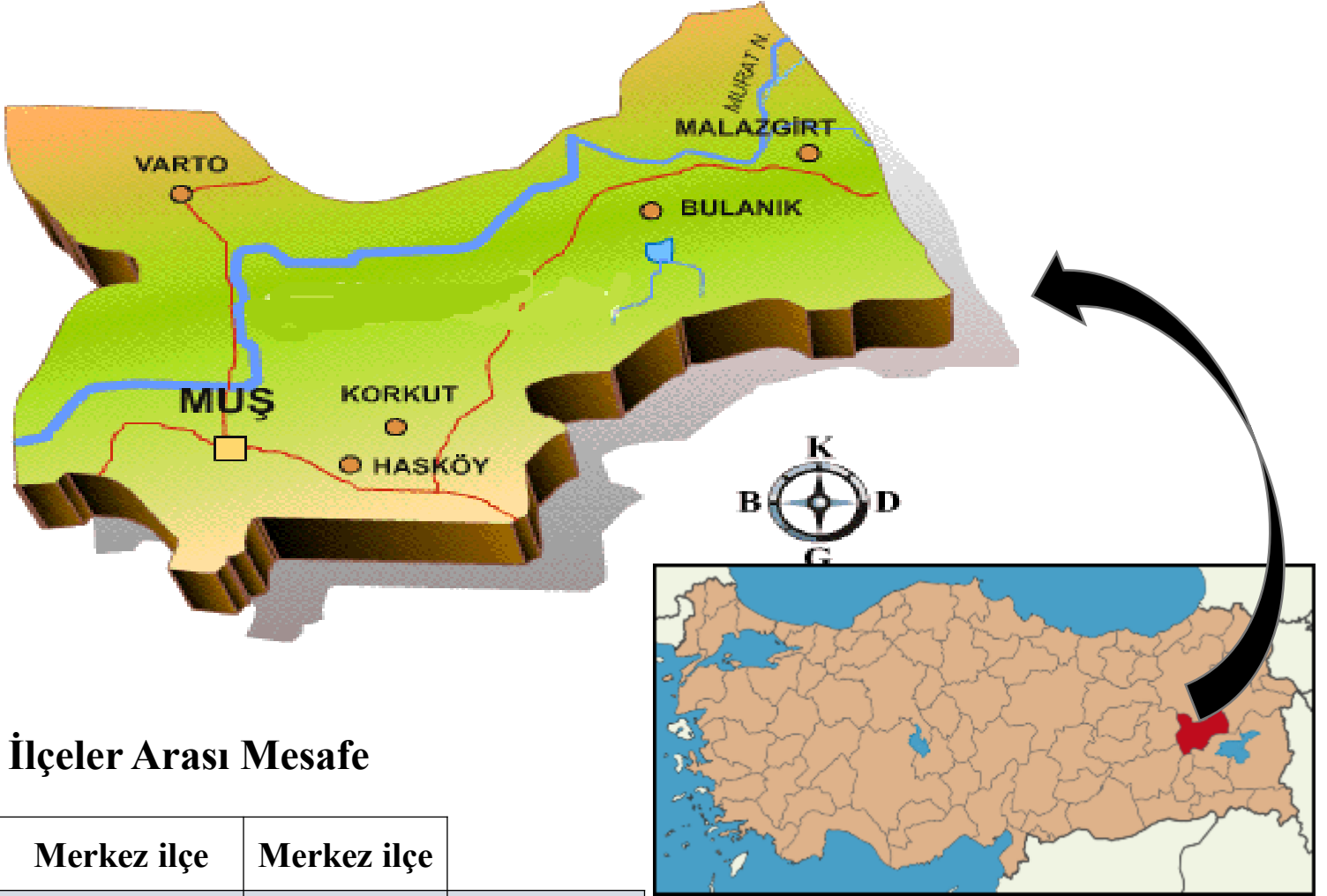
Muş'un ilk ne zaman kurulduğu ve adının kaynağı kesin olarak bilinmemektedir. Muş adına dair pek çok rivayet vardır. Bir rivayete göre, Muş adı, şehre, Asurlulardan kaçarak Muş yöresine gelen İbrani kabilelerinden biri tarafından verilmiştir. Nitekim 1914 Bitlis Vilayet Salnamesinde Muş adının İbrani'ce "Sulak verimli ve otlak" anlamına gelen "Muşa" kelimesinden geldiği ileri sürülmüştür. Muşun, geçmişten günümüze yemyeşil ve sulak bir ovaya sahip olması, bu rivayetin tümüyle asılsız olmadığını, nispeten belirli bir gerçeğe dayandığını gösterir. Muş ve çevresi uzun süre Roma, Pars, Ermeni ve Sasani mücadelesine sahne oldu. 1071 Malazgirt Zaferine kadar ise Bizans hakimiyetinde kaldı. Asırlarca Selçuklu ve Akkoyunlular gibi Anadolu Beyliklerinin yönetiminde kalan Muş, 1514 Çaldıran savaşından sonra Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Birinci Dünya savaşı yıllarında bir süre Rus işgali altında kalan Muş ve çevresi, Mayıs 1917'de kesin olarak Türklerin eline geçti. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında İl oldu. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Muş ve Bitlis illerinin idari bağıllık durumunda zaman zaman değişiklikler olmuştur. 30 Mayıs 1926 tarihinde bir kanunla Bitlis iline bağlanan Muş ili, 2 Haziran 1929 tarihinde yeni bir kanunla il haline getirilerek, bu kez Bitlis ili de ilçe olarak aynı kanunla Muş iline bağlanmıştır. 4 Ocak 1936 tarihinde Bitlis yeniden il haline getirilerek Muş ilinden ayrılmıştır.

1. İLİN GENEL YAPISI

2. Coğrafi Yapı ve İklim

İlimiz Doğu Anadolu Bölgesindedir. 39 29' ve 38 29' kuzey enlemleriyle 41 06' ve 41 47' doğu boylamlarının arasındadır. Muş, doğudan Ağrı'nın Patnos ve Tutak, Bitlis'in Ahlat ve Adilcevaz, kuzeyden Erzurum'un Karayazı, Hınıs, Tekman, Karaçoban, batıdan Bingöl'ün Karlıova ve Solhan, güneyden ise Diyarbakır'ın Kulp, Batman'ın Sason ve Bitlis'in Güroymak ve Mutki ilçeleri ile çevrilidir. Muş Güney Doğu Toros Dağlarının uzantısı olan Haçreş dağlarının önemli zirvelerinden Kurtik Dağının kuzeye bakan yamaçlarında, Çar ve Karni derelerinin aktıkları vadiler arasında kuruludur.

İlçeler Arası Mesafe

Merkez ilçe	Merkez ilçe					
Bulanık	102	Bulanık				
Hasköy	18	84	Hasköy			
Korkut	28	74	10	Korkut		
Malazgirt	128	26	110	100	Malazgirt	
Varto	56	95	74	84	121	Varto

1. İLİN GENEL YAPISI

Yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve bol kar yağışlı geçtiği ilde, tipik kara iklimi hüküm sürer. İl genelinde görülen karasal iklim nedeni ile kışlar sert, soğuk ve kar yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir.

Güneydoğu Toros Dağları'nın uzantıları Muş il alanını çevreler. Eskiden gür ormanlarla örtülü olan bu genç dağlar, zamanla çıplaklaşmıştır. İlimizin başlıca önemli dağları Akdoğan (Hamurpet), Şerafettin, Bilican, Bingöl, Haçreş (Karaçavuş, Çavuş), Otluk ve Yakupağa dağlarıdır. İldeki vadiler Murat Irmağı ve kollarınca açılmıştır. Bu vadilerin en önemlisi Murat Vadisidir. İl alanının yüzde 27,2'sini ovalar oluşturur. En önemlisi Muş, Bulanık, Malazgirt ve Liz Ovalarıdır. Muş il alanı Fırat Havzası içindedir. İl topraklarını sulayan önemli akarsular Murat ile onun kolu olan Karasu'dur. İl sınırları içinde kalan başlıca göller: Haçlı (Bulanık), Hamurpet , Küçük Hamurpet (Varto), Gaz (Malazgirt) gölleridir.

3. Nüfus

MUŞ İLİ YILLARA GÖRE NÜFUSU, YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZLARI VE NÜFUS YOĞUNLUKLARI

SAYIM DÖNEMİ	NÜFUS	YILLIK ARTIŞ HIZI (Binde)	NÜFUS YOĞUNLUĞU (Kişi/km ²)
1960	167.638	229	20
2011	414.706	19	51
2012	413.260	-3,5	51
2013	412.553	-1,7	51
2014	411.216	-3,2	51
2015	408.728	-6	50
2016	406.501	-5,5	50
2017	404.544	-4,8	49

TÜİK Verileri

NÜFUSUN YAŞ GRUBU VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

	0-4	5-14	15-29	30-49	50-64	65-89	90 +	TOPLAM
MUŞ	49.481	95.023	121.066	86.062	34.407	17.882	623	404.544
ORAN (%)	12,2	23,5	29,9	21,3	8,5	4,4	0,2	

TÜİK Verileri

Doğum yeri nüfusu 2017 verilerine bakıldığında Türkiye genelinde ilimiz doğumlu olan kişi sayısı 899.335 kişidir.

TÜİK Verileri

1. İLİN GENEL YAPISI

İLÇELERİN NÜFUS VE NÜFUS YOĞUNLUKLARI

İlçe Adı	NÜFUSU	YÜZÖLÇÜMÜ (Km2)	NÜFUS YOĞUNLUĞU
Merkez İlçe	190.814	3.065	62
Bulanık	80.703	1.625	50
Hasköy	25.837	227	114
Korkut	25.232	575	44
Malazgirt	51.546	1.392	37
Varto	30.412	1.312	23
TOPLAM	404.544	8.196	49

TÜİK Verileri

İLÇELER İTİBARIYLA ŞEHİR VE KÖY NÜFUSLARI

İlçe Adı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Belde/Köy Nüfusu	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Kent Nüfus Oranı
Merkez	190.814	95.717	95.097	50	50
Bulanık	80.703	26.843	53.860	67	33
Hasköy	25.837	12.312	13.525	52	48
Korkut	25.232	3.457	21.775	86	14
Malazgirt	51.546	20.038	31.508	61	39
Varto	30.412	9.656	20.756	68	32
İL TOPLAMI	404.544	168.023	236.521	58,5	41,5

TÜİK Verileri

İL NÜFUSUNUN ORTANCA YAŞI

		ERKEK	KADIN	TOPLAM
TÜRKİYE	2017	31,1	32,4	31,7
MUŞ	2017	21,2	21,4	21,3

TÜİK Verileri

DOĞUŞTA BEKLENEN YAŞAM SÜRELERİ, 2013-2014

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TÜRKİYE	75,3	80,7	78,0
MUŞ	74,2	80,9	77,5

TÜİK Verileri

1. İLİN GENEL YAPISI

İLİN GÖÇ VERİLERİ	ADNKS Nüfus		Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
	2015	408.728	12.752	23.855	-11.103	-26,8
	2016	406.501	11.309	21.683	-10.374	25,2

TÜİK Verileri

Muş ili 2016 yılında **-%25,2 net göç hızı** ile Hakkari, Ağrı, Şırnak ve Tunceli illerinden sonra oransal olarak en çok göç veren **5. il** olmuştur.

TÜİK Nüfus Projeksiyonuna göre 2023 yılında Muş nüfusu 429.000 olacaktır.

4. Genel İdari Durum

İLÇE ADI	BELEDİYE SAYISI	MAHALLE SAYISI	KÖY SAYISI	BAĞLI SAYISI
MERKEZ	9	45	97	69
BULANIK	7	29	56	32
HASKÖY	2	6	17	1
KORKUT	2	7	30	8
MALAZGİRT	2	16	75	18
VARTO	1	7	93	41
TOPLAM	23	110	368	169

2. EĞİTİM

ÖĞRETMEN DURUMU

NORM BRANŞI	NORMU	MEVCUT	İHTİYAÇ
SINIF ÖĞRETMENİ	1.844	1.499	345
OKUL ÖNCESİ	431	370	61
BRANŞ	4.843	3.517	1.329
TOPLAM	7.118	5.386	1.735

OKUMA – YAZMA ORANLARI

	Bilen Nüfus	Oran (%)	Türkiye Geneli(%)
Erkek	201.658	97,3	98,9
Kadın	170.311	85,5	94,1
Toplam	371.969	92	96,5

TÜİK Verileri

2. EĞİTİM

TAŞIMALI EĞİTİM DURUMU

2017-2018	YERLEŞİM BİRİMİ	ARAÇ SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
TEMEL EĞİTİM	267	509	6.738
ORTAÖĞRETİM	206	460	6.247

HALK EĞİTİM/MESLEKİ EĞİTİM KURSLARI

MUŞ İLİ 2017 YILI HALKEĞİTİM VE MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ KURS VE KURSİYER SAYILARI

AÇILAN KURS TÜRÜ	AÇILAN KURS SAYISI	KURSİYER SAYISI
MESLEKİ TEKNİK KURSLAR	723	12.097
SOSYAL KÜLTÜREL KURSLAR	534	11.015
OKUMA YAZMA KURSLARI	170	1.519
TOPLAM	1.427	24.631

2. EĞİTİM

2017-2018 ÖĞRETİM YILI MUŞ İL GENELİ ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN, DERSLİK, OKULLAŞMA ORANI, DERSLİK BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI VE OKUL SAYILARI

	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Okullaşma Oranı (Net)	Okul Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	8.107	370	340	44.73	14	24
İlkokul	38.578	1.499	2.259	96.71	387	17
Ortaokul	41.102	2.251	1.862	96.71	255	22
Ortaöğretim	26.628	1.266	937	50.07	52	24
Açık Ortaokul	610	-	-	-	-	-
Açık Genel-Meslek ve İmam Hatip Lisesi	5.540	-	-	-	-	-
Genel Toplam	120.565	5.386	5.398		708	22

2. EĞİTİM

OKUL VE BAĞLI KURUMLARIMIZ

Okul Öncesi	14
İlkokul	387
Ortaokul	255
Ortaöğretim	52
Rehberlik Araştırma Merkezi	1
Halk Eğitim Merkezi	6
Bilim Sanat Merkezi	1
Mesleki Eğitim Merkezi	2
Öğretmen Evleri	5
Milli Eğitim Müdürlükleri	6
Özel Öğretim Kursu	9
Özel Muhtelif Kurs	5
Özel M.T.S. K	13
Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi	18

Özel Kurumlar **50**, Devlet Kurumları **724** olup toplam kurum sayımız **774**'tür.

2017-2018 EĞİTİM YATIRIMLARI

Karakteristiği	Toplam
Yapımına Başlanan Okul Sayısı	10
Biten Okul Sayısı	10
Yapımına Başlanan Derslik Sayısı	147
Biten Derslik Sayısı	147
Yapımına Başlanan Pansiyon Sayısı	3
Biten Pansiyon Sayısı	3
Yapımına Başlanan Lojman Sayısı	16 dairelik
Biten Lojman Sayısı	16 dairelik

2. EĞİTİM

Yükseköğretim Verileri (MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ)

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ

Fakülte Sayısı	7			
Meslek Yüksekokulu Sayısı	4			
Yüksekokul Sayısı	2			
Bölüm Sayısı	74			
Öğretim Elemanı Sayısı	543			
İdari Personel Sayısı	240			
Öğrenci Sayıları	Önlisans	3.078	Toplam	9.279
	Lisans	5.214		
	Formasyon	663		
	Yüksek Lisans	324		

2. EĞİTİM

BARINMA

Barınma (Özel Hariç)	Yurt Sayısı	Öğrenci Sayıları
İlköğretim	16	2.601
Ortaöğretim	35	7.324
Toplam	51	9.925
Yükseköğretim	5	3.544
Genel Toplam	56	13.469

2014 Yılında hizmete giren 1028 kişilik KYK Yurdu

2014 yılında hizmete giren Merkez 178 yataklı ve Malazgirt 100 Yataklı Öğretmen Evleri

3. SAĞLIK

Genel Doğum Verileri

2017 YILI (İlk 6 ay)	Muş
DOĞUM HIZI (Binde)	22,60
BEBEK ÖLÜM HIZI (Binde)	17,1
ANNE ÖLÜM HIZI (Yüz binde)	32,7
SAĞLIK KURUMLARINDA DOĞUM ORANI	96,7
NORMAL DOĞUM ORANI	69,1

2014 yılı sonunda hizmete açılan 400 yataklı Muş Merkez Devlet Hastanesi ve 2015 yılında hizmete açılan 50 Yataklı Varto Devlet Hastanesi.

2013 Ağustos ayında Muş Devlet Hastanesine kurulan **Anjiyografi** ünitesiyle daha önce çevre illerdeki Üniversite hastanelerine sevk edilen hastalarımızın mağduriyeti giderilmiştir.

3. SAĞLIK

Sağlık Kurumu ve Personel Sayısı

PERSONEL	SAĞLIK BAKANLIĞI	ÖZEL	TOPLAM
UZMAN HEKİM SAYISI	159	17	176
PRATİSYEN HEKİM SAYISI	229	4	233
DİŞ HEKİMİ	30	11	41
ECZACI	16	45	61
HEMŞİRE	654	15	669
EBE SAYISI	197	2	199
DİĞER SAĞLIK PERSONELİ	547	31	578
DİĞER PERSONEL	473	50	523
HİZMET ALIMCI	701	-	701
TOPLAM	3.006	175	3.181

3. SAĞLIK

Diğer Sağlık Kurumu, Araç ve Birim Sayısı

	Sayısı
AMBULANS SAYISI	44
112 ACİL İSTASYON MERKEZLERİ	14
AİLE SAĞLIĞI MERKEZİ	48
AİLE HEKİMLİĞİ BİRİMİ	126
SAĞLIK EVİ (Faal)	28
TOPLUM SAĞLIĞI MERKEZİ	6
KETEM	1
112 KOMUTA KONTROL MERKEZİ	1
AÇS/AP MERKEZİ	1
VEREM SAVAŞ DISPANSERİ	1
SITMA SAVAŞ MERKEZİ	1
TOPLUM RUH SAĞLIĞI MERKEZİ	1
AĞIZ-DİŞ SAĞLIĞI MERKEZİ	1
DİYALİZ MERKEZİ	4
SERBEST HEKİM MUAYENEHANESİ	1
DİŞ HEKİMİ MUAYENEHANESİ	11
ECZANE	44

YATAKLI TEDAVİ KURUMLARI	Hastane Sayısı	Mevcut Yatak Sayısı	Yatak Doluluk Oranı
Devlet Hastaneleri	6	692	65
Özel Hastaneler	1	45	45
TOPLAM	7	737	63,8

3. SAĞLIK

112 ACİL SAĞLIK HİZMETLERİ 2017 ÇALIŞMALARI

112 TAŞINAN VAKA SAYISI	23.627
HAVA AMBULANSI İLE NAKLEDİLEN HASTA SAYISI	8
KAR PALETLİ AMBULANS İLE NAKLEDİLEN HASTA SAYISI	25
İLK 10 DAKİKADA KENTSEL VAKAYA ULAŞIM ORANI (%)	97
İLK 30 DAKİKADA KIRSAL VAKAYA ULAŞIM ORANI (%)	95
AMBULANS İLE İL DIŞI SEVK SAYISI	1.325
AMBULANS İLE İL İÇİ SEVK SAYISI	1.718
UMKE PERSONEL SAYISI	30

Personel ve Yatak Başına Düşen Nüfus

	Devlet Hastaneleri	Özel Sağlık Kurumları	İl Geneli Ortalaması
Uzman Hekim Başına Düşen Nüfus	2.556	23.911	2.309
Pratisyen Hekim Başına Düşen Nüfus	1.775	101.625	1.745
Hekim Başına Düşen Nüfus	1.047	19.357	994
Diş Hekimi Başına Düşen Nüfus	13.550	36.955	9.915
Hemşire Başına Düşen Nüfus	622	27.100	608
Ebe Başına Düşen Nüfus (15-49 yaş kadın nüfusu (102.736) esas alınmıştır)	521	51.330	516
Yatak Başına Düşen Nüfus	587	9.033	552

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

2015 yılında hizmete giren Aile ve Sosyal Politikalar Hizmet Binası

SOSYAL DESTEK MERKEZLERİ 2017 YILI

	Sayısı	Kapasite	Kalan Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Engelli Bakım Merkezi(ÖZEL)	1	49	30	61%
Çocuk Evi	13	93	89	96%
Kadın Konuk Evi	1	16	4	25%

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

DESTEK VERİLEN-KORUNMA KARARLI ÇOCUK SAYISI

YILLAR	Destek Verilen Çocuk Sayısı	Yapılan Ödeme	Korunma Kararlı Çocuk Sayısı	Yapılan Ödeme
2016	931	5.233.415,00	115	3.981.355,18
2017	1.038	5.835.086,58	105	6.378.444,98

KORUYUCU AİLE HİZMETLERİ

YILLAR	Koruyucu Aile Sayısı	Evlatlık Verilen Çocuk Sayısı	Yetiştirilen Çocuk Sayısı	Yapılan Harcama (TL)
2016	32	-	52	711.202,74
2017	32	-	50	739.834,72

ENGELLİ EVDE BAKIM HİZMETLERİ

YILLAR	Yararlanan Kişi Sayısı	Yapılan Ödeme
2016	5.470	60.718.000,00
2017	4.973	61.920.456,00

DOĞUM YARDIMI

YILLAR	Doğum Yardımı Yapılan Kişi Sayısı	Doğum Yardımı Ödenen Miktar
2016	9.251	4.841.444,19
2017	10.102	4.912.393,00

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

ŞEHİT VE GAZİ, DERNEK VE VAKIF SAYILARI

YILLAR	İl Nüfusuna Kayıtlı Şehit Sayısı	İl Nüfusuna Kayıtlı Gazi Sayısı	Şehit/Gazi Vakıf veya Dernek Sayısı
2016	114	355	4
2017	127	393	4

Bu güne kadar 83 Şehit yakını ve 21 gazi yakını olmak üzere toplam 104 kişi istihdam edilmiş, 273 ücretsiz seyahat kartı verilmiştir. 1.679 engelliye de engelli seyahat kartı verilmiştir.

AİLE SOSYAL POLİTİKALAR İL MÜDÜRLÜĞÜ 2017 YILI YARDIMLARI

	Yardım Programı Türü	Yararlanan Kişi Sayısı	Yapılan Yardım Tutarı (TL)
1	Engelli Evde Bakım	4.973	61.920.456,00
2	Sosyo Ekonomik Destek Verilen Çocuk	1.038	5.835.086,00
3	Koruma Altında Desteklenen Çocuk	105	6.378.444,98
4	Koruyucu Aile	50	739.834,72
5	Doğum Yardımı	10.102	4.912.393,00
	TOPLAM		79.786.214,70

GERÇEKLEŞTİRİLEN KURLAR

YILLAR	AÇILAN KURS SAYISI	YARARLANAN KİŞİ
2016	12	421
2017	9	178

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

SOSYAL YARDIMLAR

SYDV'LER TARAFINDAN YAPILAN YARDIMLAR (31 ARALIK 2017)	
YARDIM TÜRÜ	MİKTAR (TL)
Şartlı Eğitim Yardımı	16.716.560
Şartlı Sağlık Yardımı	10.017.945
Şartlı Gebelik Yardımı	719.575
Diğer Eğitim Yardımları	326.903
Aile Yardımları	14.950.941
Kömür Yardımı	16.675.302
Muhtaç Asker Ailesi Yardımı	2.913.450
Barınma Yardımları	386.353
Silikozis Aylığı	49.503
Engelli Yakını Aylığı	6.439.088
Engelli Aylığı	43.263.250
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	9.131.350
Yaşlı Aylığı	15.627.817
Tek Seferlik Yardım	3.378.353
Öksüz-Yetim Yardımı	1.532.100
Sağlık Yardımları	40.500
Diğer Yardımlar	1.267.670
YARDIMLAR TOPLAMI	143.436.660

5.EKONOMİ VE KALKINMA

Tarım ve hayvancılık il ekonomisinin temel sektörüdür. Ancak tarım sanayi ile entegre olmadığı için yeterince gelişmemiştir. İlimiz Türkiye'nin en büyük ovalarından birisine sahip olmasına rağmen, oavadan yeterince fayda sağlanamamaktadır. Son yıllarda yapımı devam eden projelerden; Karasu Islah Projesi tamamlandığında ovadaki taşkın ve erozyon tehdidi ortadan kalkacaktır. Alparslan II Barajı Muş Ovası Sulama Projesi inşaatının tamamlanmasıyla Muş Ovası'nın tamamı sulanacaktır ve Bu projemiz işletmeye alındığında Milli ekonomiye katkısı yaklaşık 217 Milyon TL olacaktır. İl'de oluşan kalkınma hamlesi ve yakın bir zamana kadar bitecek olan büyük projelerle ilimiz özellikle tarım ve sanayi sektöründe ülkenin GSYİH içinde büyük bir paya sahip olacaktır. Tarla olarak kullanılan alanda hububat, şeker pancarı ve ayçiçek ekimi başta gelmektedir. İldeki temel bitkisel ürün ise buğdaydır.

İlimiz sanayileşme göstergeleri bakımından son sıralarda yer alan bir ildir. Sanayileşmedeki geriliğin temel nedenleri; tarıma dayalı kapalı ekonominin uzun yıllar hakim olması, sermaye birikiminin olmaması, girişimci kültürünün yetersizliği, iklim koşulları ve yeraltı kaynaklarının kısıtlı oluşudur. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen, son yıllarda özel sektör girişimiyle, küçük ölçekli sanayi işletmeleri kurulmaya başlanmıştır. Bu işletmelerin çeşitli teşvik unsurlarıyla desteklenmesi halinde, ilde sanayinin gelişmesine önemli katkısı olacaktır. İlin sanayisi ağırlıklı olarak orta ve küçük işletmelerden meydana gelmektedir. Büyük ölçekli sanayi kuruluşları olarak; Muş Şeker Fabrikası, Çimento fabrikası ve Berce Tarım İşletmesi, orta ölçekli işletme olarak; Barit fabrikası, Tuğla fabrikası, Süt fabrikası, Tuz fabrikası, Mermer fabrikası, Tekstil fabrikası, Ayakkabı fabrikası ve muhtelif gıda, plastik ve metal eşya fabrikaları vardır.

5.EKONOMİ VE KALKINMA

Genel Ekonomik Göstergeler

- İhracatın ekonomik faaliyetlere göre bakıldığında en büyük payı imalat sektörü oluşturmaktadır. İlde İhracat yapan KOBİ ve büyük sanayi kuruluşları bu sektörde faaliyet göstermektedir.
- İlde Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri, Çimento, Cam ve Seramik, Çelik, Demir, Deri ve Deri Mamulleri, Elektrik-Elektronik, İklimlendirme Sanayi, Kimyevi Maddeler ve Mamuller, Maden ve Metaller, Makine ve Aksamları gibi sektörel alanlarda ihracat yapılmaktadır.
- İlimiz 2017 yılında TÜİK verilerine göre **7.128.077 \$ ihracat** ile 81 il içerisinde 75. olmuştur. **İthalatımız ise 1.116.887 \$** olarak gerçekleşmiş ve ilimiz ithalatta 78. sırada yer almıştır. 2017 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı **% 638** olmuştur.
- DİE'nin 2011 yılı verilerine göre Türkiye'de kişi başına düşen GSMH **15.137** Dolar iken İlimizde **2.743 \$**'dır.
- 2016 sonu itibariyle TRB-2 Bölgesi (Muş-Bitlis-Van-Hakkari) 15-64 yaş işsizlik oranı **% 9,3**'tür.
- İlimiz 2015 Yılında TÜİK tarafından açıklanan verilere göre İllerde Yaşam Endeksi sıralamasında 81. olarak son sırada yer almıştır.

Yıllar itibariyle Kişi Başına Düşen GSYİH

Muş	1997	1998	1999	2000	2001	2011
\$	763	828	802	725	578	2.743

5.EKONOMİ VE KALKINMA

TRB2 BÖLGESİ EKONOMİK GÖSTERGELERİ

Kişi başına gayrisafi katma değer Türkiye ortalaması 9.244 \$ iken TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde 3.515 \$'dır.

TÜFE değişim oranı Türkiye ortalaması %7,40 iken TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde 7,22'dir.

Sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan sayılarının Türkiye toplamı içindeki payı TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde % 0,8 iken bu oran İstanbul'da %30'dur.

Seçilmiş Göstergelerle Muş 2013 (TRB-2) / TÜİK Verileri

MUŞ İLİNİN İTHALAT VE İHRACAT MİKTARI İLE TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ PAYI

(TL)	2016		2017 (İlk 6 ay)	
	MİKTAR (BİN TL)	ORAN (%)	MİKTAR (BİN TL)	ORAN (%)
İTHALAT	15.072	0,0025	3.988	0,000005
İHRACAT	1.490	0,0003	25.928	0,000045

TÜİK Verileri

İSTİHDAM EDİLENLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI

TÜİK 2016 Yılı İstihdam Oranları (%)	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Türkiye	19,5	26,8	53,7
TRB2 Bölgesi (Muş, Bitlis, Hakkari, Van)	41,7	21,2	37,1

TÜİK Verileri

5.EKONOMİ VE KALKINMA

KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ

Sanayi Sitesi	Faaliyete Başlama Tarihi	Toplam Alanı (m ²)	Toplam İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Boş İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi Sayısı
Muş 1. Kısım	1995	120.000	310	296	0	888
Muş 2. Kısım	2005	45.200	93	93	0	279
Malazgirt	2005	51.500	82	82	0	164
Bulanık	2005	62.000	66	66	0	132
Öz Vartolular	2017	28.400	43	30	13	60
Muş Ovası	Yer seçimi yapıldı. Mera komisyonunda					
TOPLAM		307.100	594	567	13	1.523

ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

OSB Bilgileri		YILLAR				
		2013	2014	2015	2016	2017
Faaliyete Başladığı Yıl		2008	2008	2008	2008	2008
Alanı (Hektar)		90	90	90	90	90
Parsel Sayısı		54	54	54	54	54
Üretime Geçen	Parsel Sayısı	5	7	13	16	16
	Tesis sayısı	5	7	13	16	16
İnşaat Safhasında	Parsel Sayısı	9	6	3	0	0
	Tesis sayısı	9	6	3	0	0
Proje Safhasında	Parsel Sayısı	33	13	11	14	10
	Tesis sayısı	27	13	11	13	10
TOPLAM	Dolu Parsel	47	26	27	30	26
	Tesis sayısı	41	26	27	30	26
	Boş Parsel	47	26	27	24	28
İstihdam Kapasitesi	Mevcut	80	76	52	52	52
	Toplam	80	76	52	52	52

İlde Sanayi Sicil Belgesi Alan Firma Sayısı **128** olup, Toplam İstihdam Sayısı **2.935** kişidir.

5.EKONOMİ VE KALKINMA

İL DEFTERDARLIĐI

GENEL BÜTÇE GELİR VE GİDERLERİ	2016 YILI	2017 YILI
BÜTÇE GELİRLERİ	280.542.303	132.468.718
BÜTÇE GİDERLERİ	1.274.199.830	405.297.186
GELİRİN GİDERİ KARŞILAMA ORANI	%22	%33

SGK

GENEL BÜTÇE GELİR VE GİDERLERİ	2016 YILI	2017 YILI
TAHAKKUK TOPLAMI (TL)	165.413.000	176.956.499
TAHSİLAT TOPLAMI (TL)	134.415.000	149.934.762
TAHSİLAT ORANI	% 81	% 85

5.EKONOMİ VE KALKINMA

SİGORTALI SAYISI (ÇALIŞAN)

HİZMET ALANI	KASIM 2017
ÇALIŞAN SİGORTALI SAYISI	55.093
4/a	34.569
4/b	6.741
4/c	13.783

EMEKLİ SİGORTALI SAYISI

HİZMET ALANI	KASIM 2017
EMEKLİ SAYISI	17.975
4/a Emekli Sayısı	5.948
4/b Emekli Sayısı	8.269
4/c Emekli Sayısı	3.758

SOSYAL GÜVENLİK KAPSAMINDAKİ KİŞİ SAYISI

HİZMET ALANI	KASIM 2017
TOPLAM SOSYAL GÜVENLİK KAPSAMI	391.816
1- Aktif Sigortalı Sayısı	55.093
2- Emekli Sayısı	17.975
3- Bakmakla Yükümlü Tutulanların Sayısı	150.041
4- Yeşil Kartlı Sayısı (Gelir Testi Yapılan Kişi Sayısı)	168.707
Kapsamın İl Nüfusuna Oranı	% 96,38
Toplam İl Nüfusu	404.544
Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfus	14.685

6. TARIM VE HAYVANCILIK

İl Arazisinin Kullanım Durumlarına Göre Dağılımı

ARAZİ ÇEŞİDİ	MİKTAR (ha)	Toplam Arazi İçerisindeki %'si
Tarım Arazisi	344.842	42
Çayır	93.798	11,5
Mera	279.564	34,0
Orman	72.865	9,0
Tarıma Elverişsiz	28.531	3,5
TOPLAM	819.600	100

Tarımsal Üretim Miktarı

Üretim Ürünleri	2016 (Ton)	2017 (Ton)
SÜT(Ton)	341.228,5	354.282
ET (Ton)	9.369	-*
BAL (Ton)	504,541	629,098
YUMURTA (X1000 Adet)	38.890	-*
YAPAĞI (Ton)	1.524	1.558
Tarla Bitkileri (Ton) (Buğday, Şeker Pancarı, Mısır, vs.)	747.884	-*
Tarla Bitkileri (Ton) (Yonca, Korunga ve Fiğ)	1.514.532	-*
Sebze Üretimi (Ton)	110.058	-*

*2017 yılına ait iller bazında veriler TÜİK tarafından açıklanmadığı için güncellenememiştir.

6. TARIM VE HAYVANCILIK

TARIMSAL ÜRÜN GRUPLARI	EKİM ALANI (Ha) (2017)
Tahıllar	130.730
Yem Bitkileri	68.355,1
Endüstri-Yağ Bitkileri	11.833,2
Sebze Ekilişleri	3.646,5
Baklagiller	2.528,7
Meyvecilik	985,1
Yumrulu Bitkiler	101,9
Nadas	42.815
Diğer Tarım Arazisi	83.877
TOPLAM	344.842

6. TARIM VE HAYVANCILIK

HAYVANCILIK

İlimizdeki Hayvan Sayıları	2016	2017
BÜYÜKBAŞ	302.215	306.508
KÜÇÜKBAŞ	1.021.142	1.049.367
ARI (Kovan Sayısı)	43.463	47.238
AT-EŞEK-KATIR	5.866	5.663
KÜMES AYVANLARI (Tavuk, Hindi, Ördek, Kaz)	452.929	529.040

2017 yılında il dışına 41.059 büyükbaş (sığır ve manda), 229.175 küçükbaş hayvan sevki yapılmıştır. Ayrıca 34.519 arılı kovan ve 2.770 canlı balık sevki yapılmıştır.

7. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME

KARAYOLU VE DEMİRYOLU VARLIĞI	TOPLAM UZUNLUK (KM)
DEVLET YOLU UZUNLUĞU	264
İL YOLU UZUNLUĞU	406
TOPLAM KÖY YOLU UZUNLUĞU	2.785
DEMİRYOLU UZUNLUĞU (Çift hatlı)	86

KARAYOLU

Karayolu Ađı	Devlet Yolu	İL Yolu	Toplam
Uzunluk	264	406	670

İL Özel İdaresi Yol Ağı	BSK	Asfalt	Stabilize	Tesviye	Ham Yol	Parke	Toplam
Uzunluk (km)	27	1.758	656	311	16	17	2.785

7. ULAŖTIRMA VE HABERLEŖME

2003-2017 yılları arasında MuŖ' ta yapılan alıŖmalar;

114 km *BölünmüŖ Yol*

16,5 km *BY-SK*

113,5 km *BY-BSK*

2.786 km *Asfalt*

15 adet *Köprü*

109 km *Oto Korkuluk*

25.665 m² *DüŖey İŖaretleme*

2.415.835 m² *Yatay İŖaretleme*

145,5 km *Yol İyileŖtirme*

7. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME

DEMİRYOLLARI

2017	Uzunluk(km)	Yolcu sayısı	Taşınan Y¼k (Ton)
DEMİRYOLU AĐI	86	5.503	136.659

HAVAYOLU

Muş Havalimanı	Sefer sayısı (Gelen-Giden Uçak)	Yolcu sayısı
2016	2.535	377.414
2017	3.004	441.295

HABERLEŞME

	ABONE SAYISI		SAYISI
SABİT TELEFON	12.650	YEREL GAZETE	19
İNERNET	12.775	YEREL RADYO	2
		İNERNET TV	2

8. GENÇLİK VE SPOR

LİSANSLI SPORCU SAYILARI

Cinsiyet	Lisanslı	Faal
Erkek	11.975	1.686
Kadın	4.384	544
Toplam	16.359	2.230

İlçeler	Stadyum	Spor Salonu	Yüzme Havuzu	Çim Zeminli Stad	Sentetik Zeminli Futbol Sahası	Gençlik Merkezi	Açık Spor Tesisleri	İl Hizmet Binası	Toprak Saha	Toplam
MERKEZ	1	3	1	1	1	1	1	1		10
HASKÖY					1					1
MALAZGİRT		1			1					2
BULANIK		1			1					2
VARTO					1					1
KORKUT									1	1
TOPLAM	1	5	1	1	5	1	1	1	1	17

1.500 seyirci kapasiteli Spor Salonu ve 500 Kişilik Kapalı Yüzme Havuzu hizmete açılma aşamasındadır.

8. GENÇLİK VE SPOR

	Kulüp türü	Sayısı
1	SPOR KULÜBÜ	69
2	MÜESSESE KULÜBÜ	8
3	OKUL SPOR KULÜBÜ	3
4	DİĞER	1
TOPLAM		81

ANTRENÖR SAYISI

SPOR DALI	ANTRENÖR
GÜREŞ	3
KARATE	1
JUDO	1
BOKS	1
BASKETBOL	1
CİMNASTİK	1
MASA TENİSİ	1
VOLEYBOL	2
HENTBOL	2
ESKRİM	1
ATLETİZM	5
BADMİNTON	3
KAYAK	5
YÜZME	1
TAEKWONDO	1
FUTBOL	3
TOPLAM	32

MİLLİ SPORCU SAYILARI

BRANŞLAR	MİLLİ SPORCU
KAYAK	9
GÜREŞ	10
ATLETİZM	10
BOKS	3
TOPLAM	32

9. TURİZM ve KÜLTÜR

ESKİ MUŞ

İlimizin zengin kültür mirasının, özellikle Türk-İslam devirlerine ait önemli bir bölümü ayaktadır. Ören yerleri, camiler, türbeler, kaleler, hamamlar, köprüler ve çeşmeler bu mirasın mimari örneklerini oluştururlar. Arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan zengin buluntular ise Ankara Anadolu Medeniyetleri, Erzurum, Van ve Diyarbakır müzelerinde sergilenmektedir.

Tarihi ve kültürel değerler bakımından İl Merkezinde; Alaaddin Camii, Ulu Cami, Hacı Şeref Camii, Çengili Kilisesi, Tarihi Murat Köprüsü ile Hasbet Kalesi, Malazgirt İlçesinde ise, Malazgirt Kalesi, Katerin Kalesi ve Tıkızlı Kalesi bulunmaktadır. İl merkezine 5 km uzaklıkta bir Kayak Merkezi bulunmaktadır. Ayrıca, Akdoğan, Hamurpet, Kazan ve Kaz Gölleri, Turizm açısından değerlendirilebilecek doğal göllerdir. İlde her yıl kar-buz ve lale festivali, koğ şenliği, Malazgirt Zaferi kutlamaları yapılır. Ülkemizde nesli hızla tükenmekte olan Toy Kuşu'nun (yaşayan 500 birey) 295 bireyi Muş ovasında olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Anadolu türkülerinin en önemli temalarından birisini oluşturan Telli turnaların Türkiye'de üreyen son 11 bireyinin Muş'un Bulanık Ovası'nda yaşam mücadelesi verdiği gözlenmiştir.

BUGÜNKÜ MUŞ

9. TURİZM ve KÜLTÜR

Tarihi Murat Köprüsü

Tür	Sayısı
KÜTÜPHANESİ SAYISI	8
KÜTÜPHANELERDEKİ KİTAP SAYISI	140.071
MATBAA VE BASİMEVİ SAYISI	10
SİNEMA SALONU SAYISI	3
TİYATRO SALONU SAYISI	1

Tarihi Murat Köprüsü

GELEN TURİST SAYISI

Giriş Yapan Turist Sayısı	2016	2017
Yerli Turist	105.543	160.453
Yabancı Turist	281	1.364
Toplam	105.824	161.817

Bakanlığın Denetimine Tabi Konaklama Tesislerinin Sayısı ve Dağılımı

TESİSLER	2017	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
4 YILDIZLI OTEL	-	-
3 YILDIZLI OTEL	6	539
BELEDİYE BELGELİ OTEL	15	749
TOPLAM	21	1.288

9. TURİZM ve KÜLTÜR

MUŞ LALESİ

Muş Lalesi Zambakgillerden olan ve güzel çiçekler veren bir süs bitkisidir. Muş Lalesi hemcinsleri gibi soğandan yetişir ilkbaharda, Nisan sonu ile Mayıs başlarında çiçek açar 15 gün gibi kısa bir ömrü vardır. İşte bu dönem içerisinde Muş Ovasında nefesleri kesecek güzellikte bir manzara oluşur.

KIŞ TURİZMİ

Muş ta kış mevsiminin uzun sürmesi nedeniyle kış turizmi önemli bir potansiyele sahiptir. Şehir merkezine 8 km mesafedeki Güzeltepe köyü sınırlarında bulunan kayak merkezi bütün canlılığı ile her kesimin kış eğlencesi olmuştur. Konumu ve kar kalitesinden dolayı kayak severlere ve doğa sporları tutkunlarına hizmet vermektedir. Her yıl daha da gelişen kayak pistinde saate 1000 kişi taşıma kapasitesine sahip bir telesiki bulunmaktadır. İlimiz dağlık yapısı ve kendine has doğasıyla dağcılık ve doğa sporları bakımından kayda değer bir ilerleme sağlamıştır. Her yıl Ülkemizin çeşitli bölgelerinden doğa tutkunu dağcıları ağırlamaktadır. Suphan, Andok, Kurtik ve çevresindeki dağlara tırmanışlar düzenlenmektedir.

9. TURİZM ve KÜLTÜR

ÖNE ÇIKAN TURİZM DEĞERLERİ

Telli Turna

Toy Kuşu

Büyük Hamurpet Gölü

Küçük Hamurpet Gölü

Malazgirt Anıtı

Malazgirt Kalesi

Esenlik Camii

Yünören Camii

9. TURİZM ve KÜLTÜR

Alaattin Bey Camii

Ulu Camii

Hacı Şeref Camii

Haspet Kalesi

Çengili Kilisesi

Aruk Kilisesi

Kaya Mezarlar

Migre Hamamı

10. ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR

TÜKETİLEN ENERJİNİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

2017	Tüketim (KWH)	Toplam Tüketim Payı(%)	Abone Sayısı
Mesken	164.480,860	55	86.377
Ticarethane	75.532,353	25	15.472
Genel Aydınlatma	14.575,657	5	1.440
Tarımsal Sulama	1.905,077	1	674
Sanayi	24.382,158	8	58
Resmi Daireler	16.032,893	5	1.104
Diğer	2.124,555	1	122
TOPLAM	299.033,553	100,00	105.247

ENERJİ VERİLERİ (2017)

Elektrik Üretim Miktarı (GWH)	22,71
Elektrik Tüketim Miktarı (GWH)	581,87
Kurulu Güç (GW)	0,29
Elektrik Abone Sayısı (Faal)	105.247
Kayıp-Kaçak Oranı %	48,61

Doğalgaz

2015 yılında şehir içi hat döşemesinin ihalesi yapıлып işe başlanmış ve 2016 yılında doğalgaz tüketimine başlanmıştır.

2017 yılı sonu itibariyle **9.761 abone sayısı** bulunmaktadır.

10. ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR

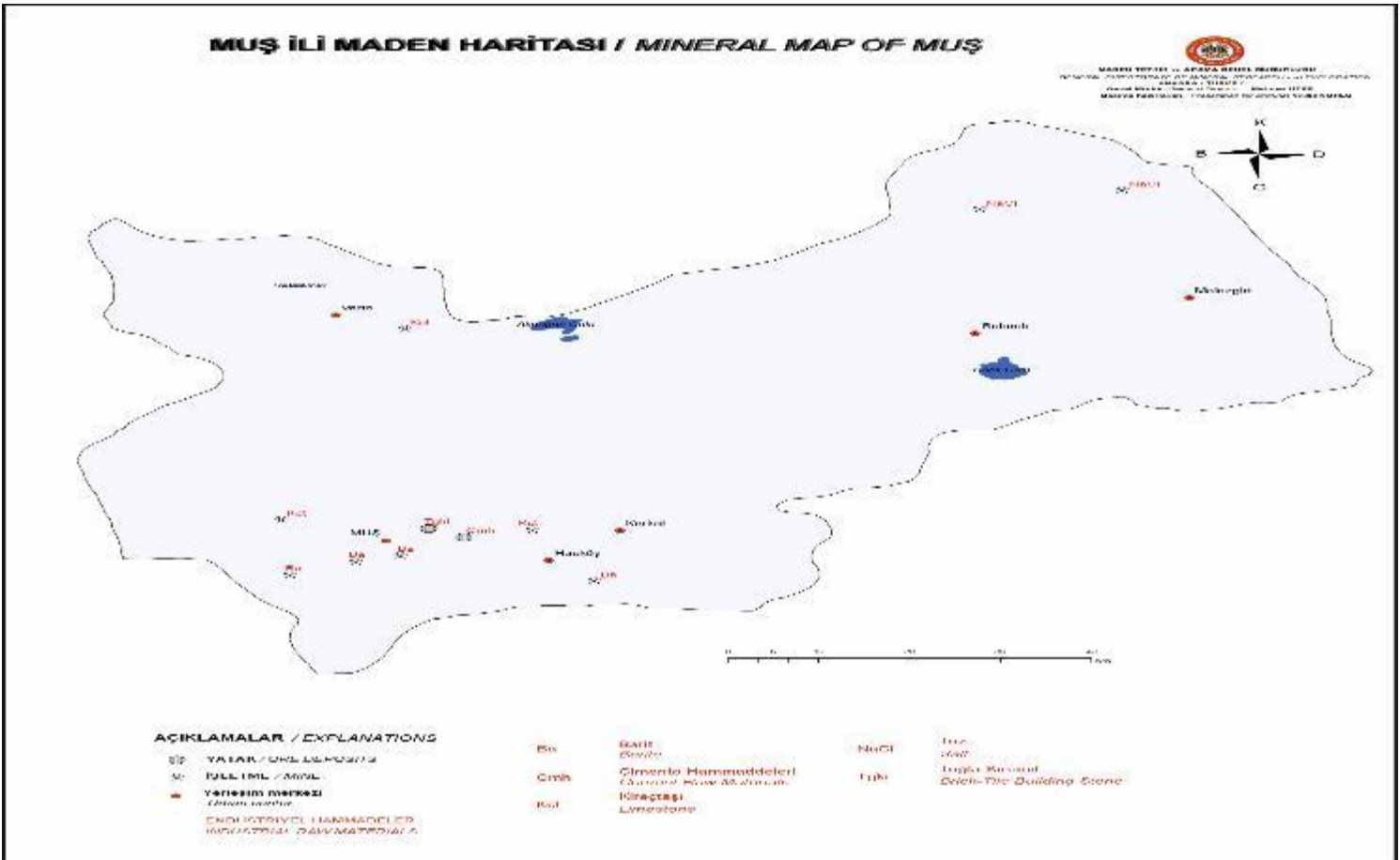
Madenler

İlimizde bulunan başlıca maden cinsleri *barit, tuz, linyit, jips, çimento, kireçtaşı, alçıtaşı, zımpara taşı, kraki, tuğla ve kiremit* hammaddeleridir.

Muş İli Maden Dağılımı

Muş ilinde yapılan arama ve inceleme çalışmalarında:

1. Bitlis Masifi içerisinde barit yatakları,
2. Bitlis Masifi mermerleri içerisinde Kireçtaşı yatakları,
3. Muş havzasında bulunan ve MTA tarafından etüt ve sondajları halen devam etmekte olan linyit yatağı,
4. Muş ili çevresinde yer alan çimento hammaddeleri ortaya konmuştur.

İl için en önemli oluşum, Muş havzası sedimanter birimleri içerisinde yer alan, arama ve rezerv sondajları henüz sürdürülen Linyit yatağıdır. Şu ana kadar yapılan çalışmalarda:

Alt ısıl değer aralığının 750,00– 1793,00 (kcal/kg), ortalama nemin % 40,04, ortalama külün % 35,15, ortalama uçucu maddenin % 20,10, ortalama sabit karbonun % 5,10, ortalama Kükürt içeriğinin % 1,97 oluğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

10. ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR

BARAJLAR VE HES

İlimizde İşletme Safhasında 3 adet tesisin(Alparslan I Barajı ve HES, Malazgirt HES ve Varto HES) toplam kurulu gücü 161.5 MW, yıllık enerji üretimi ise 492.3 GWh'tir. Ayrıca İnşaat Safhasında: 3 adet tesisin (Alpaslan II Barajı ve HES, Doğan HES ve Kamer HES) toplam kurulu gücü 292.03MW, yıllık enerji üretimi ise 894.66GWh'tir.

Jeotermal Kaynaklar

Muş İli idari sınırları içerisinde jeotermal sistemleri oluşturacak iki önemli jeodinamik yapı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Alt Miyosen-Pliyosen yaşlı volkanizma, diğeri ise Torit-Anatolit kıta-kıta çarpışması ve doğrultu atımlı faylardan oluşan tektonik kırıklardır. Bu iki temel jeodinamik nedenden dolayı bölge sismik açıdan oldukça etkin olup, tektonizmadan kaynaklanan yeraltı sularının döngüsü volkanizma bileşenleriyle desteklendiğinde uygun jeotermal alanlar oluşturmuştur.

11. MAHALLİ İDARELER

İl Özel İdaresi Personel, Araç ve Lojman Durumu

2017	Sayısı
PERSONEL SAYISI	261
MEMUR	105
İŞÇİ	156
ARAÇ SAYISI	143
OTOMOBİL BİNEK	11
İŞ MAKİNESİ	65
LOJMAN SAYISI	18

Bütçe Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı (İl Özel İdaresi)

HARCAMA TÜRÜ	2016 (TL)	2017 (TL)
CARİ HARCAMALAR	72.059.015	75.305.577
YATIRIM HARC.	105.055.998	81.253.475
S.TEŞ.VE T.HARC.	5.274.092	5.979.823
TOPLAM	182.389.105	162.538.875

YILLAR	Personel Giderleri	SGK Dev.Prim Giderleri	Mal ve Hiz. Alım Gid.	Cari Transferler	Sermaye Giderleri	Sermaye Transfer.	Yedek Ödenek	GENEL TOPLAM (TL)
2016	32.841.231	4.473.943	34.743.841	9.124	4.704.092	105.055.998	-	182.398.229
2017	35.468.838	6.798.793	33.037.945	4.879.823	81.253.475	1.100.000	-	162.538.875

11. MAHALLİ İDARELER

İL ÖZEL İDARESİ YOL VE İÇMESUYU ENVANTERİ

İLÇESİ	KÖY SAYISI	YOL DURUMU							İÇMESUYU DURUMU			
		Toplam Köy Yolu Uzunluğu (km)	BSK (km)	Asfalt (km)	Stabilize (km)	Tesviye (km)	Ham (km)	Parke Taşı (km)	Mevcut Ünite Sayısı	Sulu Ünite Sayısı	Suyu Yetersiz Ünite Sayısı	Susuz Ünite Sayısı
Merkez	97	1.005	21	582	235	154	5	10	166	160	4	2
Bulanık	56	504	0	298	149	53	2	2	88	74	6	8
Hasköy	17	69	0	44	5	14	0	6	18	18	0	0
Korkut	30	248	0	160	65	14	10	0	38	37	1	0
Malazgirt	75	522	2	374	106	40	0	0	93	90	3	0
Varto	93	437	4	300	96	37	0	0	134	132	1	1
TOPLAM	368	2.785	27	1.758	656	311	16	17	537	511	15	11

12. İLİN ASAYİŞ VE GÜVENLİK DURUMU

İLDEKİ ASAYİŞ OLAYLARI (EMNİYET+JANDARMA)	2016 Olay Sayısı	2017 Olay Sayısı
Terör Olayları Sayısı	252	556
Toplumsal Olay Sayısı	180	196
Kaçakçılık Olayları Sayısı	125	163
Asayiş Olayları Sayısı	4.098	4.321
Çocuk İstismarı Olay Sayısı	462	155
Kadına Yönelik Şiddet Olayları Sayısı	255	463
Diğer Olay Sayısı	1.060	1.420
TOPLAM OLAY SAYISI	6.432	7.274
OLAY ORANLARI	2016 (%)	2017 (%)
Terör Olaylarının Oranı	3,9	7,6
Kaçakçılık Olaylarının Oranı	2,8	2,7
Toplumsal Olaylarının Oranı	1,9	2,2
Asayiş Olaylarının Oranı	63,7	59,4
Çocuk İstismarı Olaylarının Oranı	7,2	2,1
Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Oranı	4,0	6,4
Diğer Olayların Oranı	16,5	19,5

EMNİYET VE JANDARMA PESONEL-LOJMAN SAYISI	2016 YILI	2017 YILI
Emniyet Personeli Sayısı	1.715	1.741
Jandarma Personeli Sayısı	1.754	2.387
Güvenlik Korucusu	1.849	1.929
Gönüllü Güvenlik Korucusu	1.884	1.799
Emniyet Lojman Sayısı	308	306
Jandarma Lojman Sayısı	135	136

13. YATIRIMLAR VE PROJELER

2017 YILI SEKTÖRLERE GÖRE KAMU YATIRIMLARI

Sektörü	Toplam Proje Sayısı	Proje Tutarı (TL)	Önceki Yıllar Harcaması (TL)	2017 Yılı Ödeneği (TL)	2017 Yılı Harcama Miktarı (TL)	Nakdi Gerç. (%)
TARIM	240	634.113.229	96.540.453	64.730.616	39.490.263	61
ENERJİ	9	394.129.800	325.187.122	23.308.920	15.974.549	69
ULAŞTIRMA	149	1.153.508.892	378.630.829	149.069.605	120.483.731	81
KONUT	8	2.718.360	-	1.804.860	6.000	-
EĞİTİM	159	341.411.291	185.363.773	104.802.220	76.021.825	73
SAĞLIK	4	32.675.000	-	4.575.000	3.575.000	78
DKH	142	379.312.817	25.825.711	145.107.720	87.450.760	60
M. İDARELER	49	121.439.133	462.000	36.037.910	23.269.243	65
TOPLAM	760	3.059.308.522	1.012.009.888	529.436.851	366.271.371	69

2017 yılı sonuna kadar tamamlanan yatırım proje sayısı 510, devam eden proje sayısı 112, ihale aşamasındaki proje sayısı 42 ve başlanmayan proje sayısı ise 96 adettir.

İlimizde kış mevsiminin uzun sürmesinden dolayı yatırımların inşaatına Nisan ayından itibaren başlanmaktadır.

13. YATIRIMLAR VE PROJELER

MUŞ İLİ 1 OCAK 2003 İLE 31 ARALIK 2016 TARİHLERİ ARASINDA YATIRIMLARA, CARİ HARCAMALARA, DESTEKLEMELERE, YARDIMLARA, HİBELERE, TEŞVİKLERE VE KREDİLERE YAPILAN HARCAMALAR

SEKTÖR	YATIRIM			CARİ HARCAMA	PROJE VE CARİ HARCAMA TOPLAMI
	PROJE SAYISI	PROJE TUTARI	PROJE HARCAMASI		
TARIM	1.175	426.470.335	329.100.719	2.701.436.202	3.030.536.921
ENERJİ	415	1.216.811.191	655.272.122		655.272.122
ULAŞTIRMA	1.941	2.054.978.571	1.122.201.955		1.122.201.955
KONUT	36	83.675.105	76.920.809		76.920.809
EĞİTİM	374	673.389.552	613.614.047		613.614.047
SAĞLIK	33	118.243.855	116.743.855		116.743.855
SPOR	15	40.631.000	39.700.906		39.700.906
DKH	814	471.830.517	229.201.846		229.201.846
TOPLAM	4.803	5.086.030.126	3.182.756.259		5.884.192.461

DESTEKLEME	784.413.853
TEŞVİK	52.331.183
YARDIM	315.073.360
HİBE	717.270.285
KREDİ	90.233.399
TOPLAM	1.959.322.080

GENEL TOPLAM

7.843.514.541 TL

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

1. Karasu Islah Projesinin Tamamlanması,
2. Muş Ovası Toplulaştırma İşinin Bitirilmesi,
3. Alparslan II Barajı İnşaatının Bitirilmesi,
4. Muş Ovası Sulama Projesinin Tamamlanması,
5. Muş Merkez İlçeye Yakın Çevre Köylerinin Belediyeye Bağlanarak İmar ve Şehirleşme Bütünlüğünün Sağlanması,
6. Eğitim ve Öğretimde Derslik, Yurt ve Pansiyon Sorununun Çözülmesi,
7. Muş Belediyeler Birliği Katı Atık Tesisinin Yapılması,
8. Atık Su Arıtma Tesislerinin Kurulması,
9. Muş Merkeze Sporcu Kamp Eğitim Merkezinin Yapılması ve İl Merkezine Boks ve Güreş Salonlarının Yapılması,
10. İstihdamın Sağlanması,
11. Hasköy, Korkut ve Varto İlçelerine Spor Salonu Yapılması,
12. Muş Merkeze İl Müzesinin Yapılması,
13. 1000 Yıllık Geçmişten 1000 Yıllık Geleceğe Projesinin Gerçekleştirilmesi,
14. Üniversite Öğrencileri İçin Yurt Yapılması,
15. Konut Sorununun Çözülmesi.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

1. Karasu Islah Projesinin Tamamlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

119 km uzunluğunda olan mevcut Karasu Irmağı, yeni proje ile 63,5 km'ye düşmektedir. Böylece çok sayıda mendereslerin kesilmesi ile daha düzgün bir güzergâhın elde edilmesi ve akış rejiminin düzenlenmesi ile her yıl Muş Ovasında meydana gelen sel felaketleri de önlenmiş olacaktır.

Muş Ovasında yakın zamana kadar Karasu ve Murat nehirlerinin taşması ve dağlardan gelen kar suları nedeniyle taban suyu problemi yaşanmakta olduğu için tarımsal üretimde sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak Karasu nehrinin ıslahı başlanmış yaklaşık olarak 23 km tamamlanmıştır. Geri kalan kısmın ihalesi yapılmış olup 2017 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş Ovası'nın drenaj sorunu, biriken suların taşkın ve erozyon tehdidi oluşturması gibi nedenler, ovada tarımsal faaliyetleri sınırlayan faktörlerin başlıcalarıdır.

Alparslan II Barajı inşaatı, Arazi Toplulaştırması ve Muş Ovası Islahı tamamlandığında ilimizde tarımsal ve hayvansal üretimde dolayısıyla istihdamda artış gerçekleşecektir.

2. Muş Ovası Toplulaştırma İşinin Bitirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Tarım işletmelerinin sahip oldukları küçük, parçalı ve dağınık arazileri modern tarım işletmeciliğine göre yeniden düzenleyerek, daha az zaman, işgücü ve sermaye kullanımını sağlamak, üretim faktörlerinden en iyi biçimde yararlanarak tarımsal üretimi ve tarım işletmelerinin verimliliğini artırmak ve kırsal kesimdeki nüfusun hayat standartlarını yükseltmek amacıyla 82 köyümüzde 94,180 ha alanda arazi toplulaştırma işlemi yapılacaktır.

2015 yılı itibariyle 4 toplulaştırma projesinin toplam gerçekleşme yüzdesi %60 şeklindedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Türkiye'nin 3. büyük ovası olan ve Alparslan II Barajı ile tamamı sulanabilecek olan Muş Ovası hem ilimiz hem de ülkemiz için büyük bir zenginlik kaynağıdır. İldeki tarım ve hayvancılık potansiyelinin değerlendirilmesi, modern yöntemlerle üretim yapılması ve ilimizde istihdamın artırılarak göçün önlenmesi bu projenin geri kalan 82 köyün Arazi Toplulaştırma Projesinin tamamlanması ile doğru orantılı olacaktır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

3. Alparslan II Barajı İnşaatının Bitirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş İli ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bölgeye göre önemli ovalar ve akarsulara sahip olan Muş İli, tarım açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli değerlendirmek amacıyla ilin en büyük yatırımı olan ve Murat Nehri üzerinde yapımına başlanan *Alparslan II* ile potansiyel yatırıma dönüşecektir. Yıllık 714 GWh/yıl enerji üretim kapasiteli, 78.000 hektar arazi sulama kapasiteli olan ve %37 fiziki gerçekleşmesi sağlanan Alparslan-II Barajının inşaat çalışmalarının yavaş ilerlemesinden kaynaklı sıkıntılar yaşanmaktadır.

Yapımı ENERJİSA firması tarafından üstlenilen ve 2017 yılında ENERGO-PRO firmasına devredilen *Alparslan II* Barajının yapımının hızlandırılması eş zamanlı olarak yürütülen Muş Ovası Sulama Projesinin zamanında faaliyete geçmesini sağlayacaktır. Ayrıca Muş Merkez ve yakın ilçe ve yerleşim yerlerinin uzun vadede içme suyu ihtiyacının giderilmesi bu barajın bitirilmesi ile gerçekleşecektir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İl ekonomisi üzerinde doğrudan etkisi olan *Alparslan II Barajı* inşaatının bir an evvel bitirilmesi gerekmektedir.

4. Muş Ovası Sulama Projesinin Tamamlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde toplam 342.198 hektar olan tarım arazisinin, 158.215 hektarı sulanabilir arazidir. Şimdilik sulanabilir arazilerin 64.948 hektarı sulanmaktadır.

Alparslan-II barajının gerçekleşmesi ile birlikte Muş Ovasının sulanabilir arazisinin tamamı sulanabilecek ve tarımsal ekonomi gelişecektir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

2019 yılında bitirilmesi hedeflenen Alparslan II Barajı ile birlikte kapalı devre Muş Ovası Sulama Projesine de başlanarak eş zamanlı olarak hizmete girmesi sağlanmalıdır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

5. Muş Merkez İlçeye Yakın Çevre Köylerinin Belediyeye Bağlanarak İmar ve Şehirleşme Bütünlüğünün Sağlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Kısmen de olsa ilimizin kırsal kesimlerinden gelen iç göç ve evlilikler sonucu geleneksel aile yapısı değiştiğinden dolayı şehir merkezinde konut ihtiyacı devam etmekte ve düzensiz bir yapılaşma meydana gelmektedir. Şehir merkezi önümüzdeki yıllarda çevreye yakın köylerle birleşmiş olacaktır. Şimdiden bu köylerde, çarpık bir yapılaşmanın önüne geçilmesini önlemek, hizmetlerde ve imarda şehir bütünlüğünü sağlamak için yakın köylerin belediyeye bağlanması gerekmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Şehrin doğusunda Soğucak, Donatım, Kepenek ve Tekyol köyleri ile kuzeyde Karasu Nehrine kadar olan Çöğürlü, Üçdere, Yarpuzlu ve Tandoğan köylerinin de belediyeye bağlanma süreci hızlandırılmalıdır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

6. Eğitim ve Öğretimde Derslik, Yurt ve Pansiyon Sorununun Çözülmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Okul Öncesi Derslik İhtiyacı: 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında İlimiz Okul Öncesi Eğitimde kayıtlı bulunan 7.286 öğrencinin sağlıklı eğitim ortamından yararlanabilmesi ve okullaşma oranının artırılması için 150 Okul Öncesi Dersliğe ihtiyaç duyulmaktadır.

İlkokul ve Ortaokulda Derslik İhtiyacı: Nüfusunun %61 gibi büyük bir oranının kırsal kesimde yaşadığı ve hızlı nüfus artışının meydana geldiği ilimizde öğrenim görmekte olan 90.391 öğrencinin sağlıklı ve istenilen eğitim ortamına kavuşması için acilen 300 dersliğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Orta Öğretimde Derslik İhtiyacı: Orta Öğretimde çağ nüfusunun 41.873 olduğu İlimizde okullaşma oranının Türkiye ortalamasının üzerine çıkarmak, ilköğretimdeki okullaşma oranını, orta öğretimde de yakalamak istiyorsak okulların eğitim ortamlarının iyileştirilmesi için acilen ihtiyaç olan 657 dersliğin yapılması gerekmektedir.

Pansiyon İhtiyacı: Nüfusumuzun %61'i kırsalda yaşadığı için ilkokul, ortaokul ve ortaöğretimde ilimizin pansiyon ihtiyacı devam ederek acilen çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Çocukların Okul Öncesi Eğitimde kazandırılması amaçlanan hedef ve yeterliliğe ulaşmasını sağlamak için ihtiyaç duyulan dersliklerin yapımı için her türlü imkânların kullanılması (Hayırsever, STK ve kamu imkânları). İlimizde Ortaokulda bir dersliğe 36 öğrenci düşmektedir, MEB belirlemiş olduğu bir dersliğe 30 öğrenci standardına ulaşmak ve belirtilen sayıda dersliğin yapılması için tüm imkânların kullanılması. Kız çocuklarının eğitime kazandırılması ve kırsaldan gelen öğrencilerin barınma sorunlarının ortadan kaldırılması için kamu imkanları ile yapılması. İhtiyaç duyulan dersliklerin yapılması, Orta Öğretimde fiziki imkanların iyileştirilmesi için tüm kamu ve özel sektör imkanlarının kullanılması.

Acilen ihtiyaç duyulan pansiyonların yapılması gerekmektedir.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

7. Muş Belediyeler Birliği Katı Atık Tesisinin Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi gayesiyle karar ve tedbirlerin alınması ve uygulanmasında insan ve diğer canlı varlıkların sağlığının korunması, kalkınma gayretlerine olumlu ve olumsuz etkileri ile fayda ve maliyetleri dikkate alınarak kısa ve uzun vadeli değerlendirmelerin yapılması şehir hayatında büyük bir öneme sahiptir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş Katı Atık Belediyeler Birliğine bağlı 15 belediye (Muş Belediyesi, Korkut Belediyesi, Hasköy Belediyesi, Varto Belediyesi ve bunlara bağlı 11 Belde) için Korkut ilçesine bağlı Yürekli Köyünde yer tespit ve tahsisi yapılmış olup ÇED ve uygulanma projeleri ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Projenin hayata geçirilmesi için ödenek ihtiyacımız bulunmaktadır.

8. Atık Su Arıtma Tesislerinin Kurulması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Dünya nüfusunun hızla artması nedeniyle suya olan ihtiyaç da o oranda artmakta ve su kaynakları hızla tükenmektedir. Günümüzde evsel yâda endüstriyel atık su olarak nitelendirilen bu atık sular arıtma teknolojileri sayesinde tekrar geri dönüşüm sağlanmakta ve etkileri bertaraf edilmektedir. Muş halkının ve çevresinin sağlığını doğrudan etkileyerek hastalıklara neden olan atık su kirliliği konusunda çevre koruma önlemlerinin geliştirilmesi ihtiyacını saptamıştır. Atık su arıtma sisteminden çıkan arıtılmış su bahçe sulama sistemlerinde rahatlıkla kullanılabilir. Evsel atık sular ile endüstriyel atıksuların neredeyse tamamı arıtılmadan su ve toprağa karışmakta, insan ve çevre sağlığını tehdit etmektedir.

Muş Belediyemizce mezbaha nenin yanında yer tahsisi yapılan atık su arıtma merkezi etüt çalışması devam etmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bunun için evsel ve endüstriyel atık sular ile ilgili fizibilite çalışması yapılarak ilimizin doğal havası ve çevre dokusu kirlenmeden korunması sağlanmalıdır. Şehrin atık su kolektör sistemi, Atık su Arıtma Tesisinin inşası ile paralel şekilde yapılmalıdır.. Bu kolektör sisteminin tamamlanması sonrasında şehir nüfusunun çoğu bu kanalizasyon şebekesine bağlanmış olacaktır.

Ödenek ihtiyacı bulunmaktadır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

9. Muş Merkeze Sporcü Kamp Eğitim Merkezinin Yapılması ve Merkezine Boks ve Güreş Salonlarının Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizin nüfusunun yüzde altmış üçlük bölümünün kırsal kesimde yaşaması nedeniyle kırsalda yapılan taramalar sonucunda başarılı olan sporcularımız il merkezinde kalabilecekleri bir yerleri olmadığı için çoğu, imkansızlıklardan dolayı sporu bırakmak zorunda kalıyorlar.

Ayrıca özellikle boks, güreş, karate gibi branşlarda ise sporcuların antrenman yapacakları sahalar bulunmamaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bu iki tesisle ilgili gerekli ödeneğin ayrılarak yatırım programına acilen alınması gerekmektedir.

10. İstihdamın Sağlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Muş, sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından son Sırada yer almaktadır. Halkın büyük çoğunluğu geçimini Tarım ve Hayvancılıktan sağlamaktadır. Çimento fabrikası ve şeker fabrikası ve birkaç tekstil atölyesi dışında kayda değer sanayi kuruluşu bulunmamaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

DAKA desteği ile Organize Sanayi Bölgesinde Tekstil Kent adı altında kapalı alan oluşturulması yatırımcı için cazibe oluşturacaktır.

11. Hasköy, Korkut ve Varto İlçelerine Spor Salonu Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Hasköy, Korkut ve Varto ilçeleri için 500 kişilik spor salonları 2016 yatırım programına alınması hedeflenmektedir. Ayrıca Bulanık, Varto ve Hasköy ilçelerine Gençlik Merkezi yapılması gerekmektedir.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

Çözüm Önerileri ve İstekler

Hasköy, Korkut ve Varto ilçeleri düşünülen 500 kişilik spor salonları ve gençlik merkezlerinin 2016 yatırım programına alınması için yer temini ve ödeneğe ihtiyaç bulunmaktadır.

12. Muş Merkeze İl Müzesinin Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Muş'a ait eserler diğer illerde sergilenmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Yapılacak olan müze ile çocuklarımız tarihini daha pratik yoldan öğrenmiş olacak ve ilimize çok önemli değer katılmış olacaktır.

13. 1000 Yıllık Geçmişten 1000 Yıllık Geleceğe Projesinin Gerçekleştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Malazgirt; Anadolu'yu İslâm'a yurt ve bize vatan yapan, insanlığa umut ve ufuk hediye eden yegâne ruhtur. Malazgirt ruhuyla geleceğimizi taçlandırmak, geçmişimizle onurlanmak, geçmiş ve gelecek nesiller arasında köprü kurmak adına '1000 Yıllık Geçmişten 1000 Yıllık Geleceğe Projesi'ni planladık.

Bu projemiz ile yeniden Diriliş Destanı yazan Türkiye Cumhuriyeti'nin 2071 vizyonuna katkı sunmayı amaçladık. Proje kapsamında 2071 neslini yetiştirecek olan gençlerimizi "Malazgirt Ruhu" ile yetiştirmek, istiklal ve istikbalimizi temin eden, tarihin akışını değiştirmemize imkân veren bu kutlu zaferin gelecek nesiller tarafından daha iyi anlaşılması ve Malazgirt ilçemizi kültür-tarih turizminin en önemli alanlarından biri haline getirmek hedeflenmiştir.

Proje için gerekli olan ödenek 55.000.000 TL olarak öngörülmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bu proje ile;

Malazgirt panoraması ve müze, tarihi dokuya uygun dijital kütüphane, gençlik (bilgi) merkezi, sinema salonu, interaktif resim çektirme bölümü, sergi salonları, Malazgirt savaş alanı, Sultan Alparslan Türbesi, Malazgirt şehitleri anıt mezarlığı, cami, at maneji, koşu ve yürüyüş parkurları sportif alanlar, satış reyonları gibi sosyal alanların da yapımı planlanmaktadır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

14. Üniversite Öğrencileri İçin Yurt Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş Alparslan Üniversitesinde 2015-2016 Öğretim yılında yaklaşık 9.500 öğrenci eğitim görmüştür. Her yıl öğrenci kapasitesi artacağından acil olarak yurt binasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

En az 1.000 kapasiteli, birer erkek ve kız yurdu yapılmalıdır.

15. Konut Sorununun Çözülmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş ili, konut açığı yüksek olan illerden biriyken, son yıllarda konut kooperatiflerinin yaygınlaşmasıyla, konut açığı kapatılmaya çalışılmaktadır. Ancak geleneksel geniş aile yapısının dağılması, büyük bir kitleyi oluşturan genç nüfusun evlenmesi ve üniversitemizin öğrenci sayısının hızla artması konut ihtiyacını artırmaktadır. Ayrıca oluşan yoğun personel sirkülasyonu da bu açığın büyümesinde etkisi bulunmaktadır. Eski yerleşim yerlerindeki konutlar ise, sıhhi tesisat ve donatım açısından yetersiz durumdadır.

Köylerde konutlar, çamur harçlı, moloz taş yapılarıdır. İl Merkezi ve ilçelerde betonarme yapıya hızla geçilmektedir. Çarpık bir kentleşme söz konusudur.

İlin birinci derecede deprem kuşağı üzerinde yer alması nedeniyle doğal afetlere karşı konutların dayanıklı olması son derece önemlidir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde gerek Üniversite öğrencileri ve gerekse devlet memurlarının konut ihtiyaçlarından dolayı TOKİ nin konut üretmesi faydalı olacaktır. Ayrıca TOKİ nin konut üretmesi memurların ilimizde görev yapma süreleri; dolayısı ile kamu hizmetlerinin kalitesini arttıracak, artmış kentsel dönüşüm ve şehirleşmeye katkı sağlayacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

1. Karayolları Yol Ağına Alınan Muş-Batman Yolunun Yapılması,
2. Muş Merkezli, Muş-Bitlis-Bingöl İllerini Kapsayan Yeni Bir TRB Kalkınma Bölgesi Oluşturulması,
3. Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Açılması,
4. Malazgirt Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi gibi Tarım Makineleri Sanayisinin Geliştirilmesi,
5. İhracatın Geliştirilmesi,
6. Murat Nehrinin Islah Çalışması,
7. Malazgirt ve Bulanık Ovalarında Toplulaştırma Yapılması,
8. Organize Sanayi Bölgesinde Fabrika Binalarının Yapılarak Müteşebbislere Teslim Edilmesi,
9. Kış Turizmi ve Kış Sporları Altyapısının Güçlendirilmesi,
10. Tarım ve Hayvancılıkta Çağdaş Üretim Tekniğinin Uygulanması,
11. Erzincan-Muş Arasında Hızlı Tren Hattının Yapılması,
12. Tekstil Alanındaki Yatırımların Desteklenmesi ve Teşvik Edilmesi,
13. Göl ve Nehirlerde Kafeste Balık Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması,
14. Tarım Ürünleri Sanayisinin (Süt ve Et Sanayi) Geliştirilmesi,
15. Haspet Kalesi ve Çengelli Kilisesi Gibi Tarihi Zenginliklerimizin Restore Edilerek Turizme Kazandırılması,
16. Muş İlindeki Tarihi Dokunun Gün Yüzüne Çıkarılması,
17. Muş Tanıtım Projesinin Gerçekleştirilmesi,
18. Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi,
19. İlimizde Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Projesinin Gerçekleştirilmesi.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

1. Karayolları Yol Ağına Alınan Muş-Batman Yolunun Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş'tan Batman'a ulaşım sağlayan en gelişmiş karayolu Bitlis-Baykan-Kozluk üzerinden sağlanmakta ve yolun toplam uzunluğu 218,2 km'dir. Kullanılan diğer alternatif güzergah ise Kulp üzerinden sağlanmakta olup 215 km'dir. Muş, Batman, Diyarbakır ve Bitlis illerine bağlı ve çoğu akraba olan 141 köy, mevcut iki güzergah dışında kalan ve Muş'un en güneyindeki Batman İline sınır olan İnardı Köyü üzerinden ulaşım sağlamaktadırlar. Bu yol hem çok kısa hem de yörenin ticari faaliyetleri üzerinde bulunmaktadır. Özellikle hayvancılık faaliyetleri bu bölgede yoğunlaşmakta ve ciddi miktarda tarım ürünleri ticareti yapılmaktadır.

Bu iki ilin birbirine doğrudan bağlanması yöredeki güvenlik zafiyetini de ortadan kaldıracaktır. Ayrıca bu yörede bulunan zengin bitki örtüsü nedeniyle yoğun bir gezici arıcılık faaliyeti yapılmaktadır. Yine geniş mera ve yaylalar sayesinde göçebe hayvancılık yapılmaktadır. Bu yol sayesinde bu faaliyetlerin ekonomik değeri daha da artacaktır.

Yine yörede bulunan doğal ortam, bölgeye göre zengin orman örtüsü ve organik ürünler sayesinde bölge kırsal turizm açısından büyük bir potansiyeli barındırmaktadır. Ancak ulaşımdaki sıkıntılar nedeniyle bugüne kadar bu potansiyel değerlendirilememiştir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizin ekonomik ve ticari faaliyeti ile insan trafiğinin en yoğun yaşandığı komşu ilimiz Batman'a, İlimiz güneyinden direk ulaşım sağlayacak bir devlet yolunun yapılması fikrinin duyulması bölge halkı içinde büyük bir heyecan uyandırmıştır.

Muş coğrafi olarak, bölge için çok stratejik bir konumda bulunmaktadır. Kara, hava ve demiryolu ulaşımı ile komşu iller için bir kavşak konumundadır. Mevcut haliyle Bitlis üzerinden veya Diyarbakır Kulp üzerinden ulaşım sağlanabilen Batman iline doğrudan ulaşım sağlayacak bir devlet yolunun en kısa zamanda hayata geçirilmesi, bölgenin güvenlik, ticari ve ekonomik hayatına büyük katkı sağlayacaktır.

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığımızın 01.12.2016 Tarih ve 45583 Sayılı Oluru ile Karayolları Ulaşım Ağına alınan Muş-Batman Yolunun bir an önce projelendirilip yapımına başlanması bu iki ilimiz için elzem olan ulaşım ihtiyacını giderecektir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

2. Muş Merkezli, Muş-Bitlis-Bingöl İllerini Kapsayan Yeni Bir TRB Kalkınma Bölgesi Oluşturulması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Muş-Bitlis-Van-Hakkari illerinden oluşan TRB2 bölgesinde yer almaktadır. TRB2 Bölgesinin OSB (Muş) ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü (Bitlis) dışında kalan tüm müdürlükleri Van ilinde bulunmaktadır. Van ili Muş ilinden 217 km Bitlis ilinden ise 162 km uzaklıktadır. Ayrıca Muş ve Bitlis illeri birbirlerine sadece 71 km uzaklıktadırlar.

Bölge müdürlüklerinin Muş ve Bitlis'ten uzak olan Van'da bulunması gerek ulaşım ve koordinasyonda gerekse kurumlarımızın verimli çalışmasında ciddi aksamalara sebebiyet vermektedir. Bu sebeple mevcut TRB bölgesi Muş ve Bitlis illerimizin gelişmesine katkı sağlayamamaktadır.

Bingöl ili ise Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli'den oluşan TRB1 bölgesinde yer almaktadır. Bingöl'ün Muş'a uzaklığı 114 km iken TRB1 bölgesinin merkezi konumundaki Elazığ'a uzaklığı 143 km'dir. Bingöl ilinin hem coğrafi hem de sosyo-ekonomik yeri Muş ve Bitlis illerine çok daha yakındır.

Muş, Bingöl ve Bitlis illeri diğer illere göre birbirlerine çok daha yakın konumda bulunmaktadır. Haliyle bu üç ilimizden oluşacak yeni bir TRB bölgesi kurulması zorunluluğu doğmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş, Bingöl ve Bitlis illerinden oluşan yeni bir TRB Bölgesi kurulması ve bu illerde kurulacak Bölge Müdürlüklerinin illerin potansiyeline göre dağıtılması bu üç ilimizin kalkınmasında çok önemli rol oynayacaktır. Hem sosyo-ekonomik hem de coğrafi olarak birbirlerine çok yakın olan bu illerimizden oluşacak yeni bir TRB Bölgesi daha adil ve daha verimli bir kalkınma bölgesi oluşturacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

3. Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Açılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimize en yakın araştırma hastanesi yaklaşık olarak 250 km mesafededir (Van, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır). Ayrıca ilimiz coğrafi konumu açısından Bitlis, Bingöl gibi illerinin arasında kalmasından dolayı da bölge illerine hizmet verebilecek en güzel konumdadır. Çoğu zaman gerek personel, gerekse donanım olarak ilimizdeki sağlık kurumları bazı vakalar için yetersiz kalmakta ve il dışına sevkler yapılmaktadır. **2016 yılında il dışına 21.040 resmi evraklı hasta sevki ile ilimiz il dışı hasta sevkinde Türkiye 1. olmuştur.** Bununla beraber ilimizden yılda yaklaşık 30.000 hasta il dışındaki hastanelere sevksiz olarak gitmektedir. Bu da İlimizde tam donanımlı bir Tıp Fakültesi Hastanesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

400 Yatak Kapasiteli Muş Devlet Hastanemiz 2015 yılında faaliyete geçti. Modern tıp anlayışı ile hizmet verilebilmesi için hastanenin Eğitim ve Araştırma Hastanesine dönüştürülmesi fayda sağlayacaktır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi ile hem ilimize hem de Bingöl ve Bitlis başta olmak üzere bölgemize etkin ve verimli bir sağlık hizmeti sunulmuş olacaktır. Ayrıca Muşlu gençlerin kendi memleketlerinde hizmet vermelerini ve uzun süre görev yapmalarını sağlayacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

4. Malazgirt Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi gibi Tarım Makineleri Sanayisinin Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlçede tarım alet ve makineleri üretimi yapan toplam 10 firma vardır. Firmaların bir kısmı yıllık 500–600 adet makine üretirken bir kısmı 1000 ve 3000 adet makine üretip satmaktadır. Firmalar; römork, çayır biçme makinesi, çayır ve ot toplama tırmığı ve ot toplama makinesi üretmektedirler. TRB2 Bölgesinde hatta tüm Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde geniş ve homojen kümelenmenin öncü ve önemli bir örneğini teşkil eder. Bu durum işletmeler arasında işbirliği kurulmasını kolaylaştırır, sağlıklı bir örgütlenmeyle girdi ve çıktı maliyetleri azaltılabilir ve daha az maliyetle tüm firmalara yönelik destek mekanizmasının işletilmesinde daha fazla fayda sağlanır.

Sanayi sitesinde 12 adet kapalı üretim mekânı vardır. Bunlardan 5 tanesi 1000 metrekare, 7 tanesi ise 500 metrekarelik alanlardır. Bunların sekiz tanesi tarım makineleri üreticilerine tahsis edilmiştir.

Firmalar aynı makineleri farklı model, kalitede ve kendi markaları ile üretmektedirler. Firmaların istihdam rakamları 8, 15, 20 ve 30 gibi değişmektedir. Firmalardan sadece bir tanesinde son teknolojik makine (CNC tezgahı, modern pres makinesi) vardır. Firmalardan sadece bir tanesinde makine mühendisi çalışmaktadır. Hiçbir firmada dış ticaret uzmanı, pazarlama uzmanı ve muhasebe-finans uzmanı gibi kalifiye idari ve teknik personel ile misafirlerin ağırlanacağı, eğitim-seminer vb etkinliklerinin düzenlenebileceği bir idari bina bulunmamaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Firmalarımız herhangi bir araştırma geliştirme ve teknolojik imkânlardan yararlanmadan, teknik tasarımlarını kendilerinin yaptığı yeni modeller/ürünler üretmektedirler, fakat bu yeni ürünlerin patentlerini almamışlardır. Ürünlerine patent alınması ve tanıtımlarının yapılması firmalarımızın piyasada rekabet şanslarını arttıracaktır. Aynı zamanda çiftçilerin bilinçlendirilmesi de haksız rekabetin önlenmesi açısından faydalı olacaktır.

Malazgirt TARMİSS (Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi)'den yola çıkılarak bölgede tarım sanayisinin geliştirilmesinin ilimize ve bölgemize katkısı büyük olacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

5. İhracatın Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde ticaret hayatı genel olarak il merkezinde canlılığını korumakta olup, Malazgirt ve Bulanık ilçelerinde nispeten gelişmiş durumdadır. Ticari faaliyet kolları içinde; gıda, giyim, inşaat malzemeleri, dayanıklı tüketim malları, tarımsal ürünler, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin alım ve satımı başta gelmektedir.

İl merkezi dışında da özellikle Malazgirt İlçesinde imalatı gerçekleştirilen tarım alet ve makinelerine dayalı ticaret önem taşımaktadır.

İlimize komşu ve komşu olmayan illere, başta çimento olmak üzere, canlı hayvan ve hayvansal ürünler, küspe, tarım alet ve makineleri ile küp şeker satışı yapılmaktadır. Diğer illerden ise, otomobil ve yedek parçaları, dayanıklı tüketim malları, makine ve teçhizat, manifatura, inşaat malzemeleri, mutfak eşyaları gibi endüstriyel ürünler, mevsimlik meyve, sebze ve narenciye ürünleri alınmaktadır. İlde üretilip il dışına satılan bitkisel ürünlerden nohut ve fasulye ilk sırada yer almaktadır.

Hayvancılık alanında ise canlı hayvan ticareti il ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. 2016 yılında il dışına 34.000 büyükbaş, 98.710 küçükbaş hayvan, ayrıca 35.528 arılı kovan ve 625.000 canlı balık sevki yapılmıştır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Özellikle Ortadoğu, Orta Asya, Ön Asya ve Kuzey Afrika olmak üzere yakın pazarlara açılmayı sağlayacak ürün yetiştirilmesi ve bunların pazarlanması önem arz etmektedir. İlimizin kara, hava ve demiryolu ulaşımı potansiyeli ile organik tarımsal ve hayvansal ürün potansiyeli mutlaka değerlendirilmelidir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

6. Murat Nehrinin Islah Çalışması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Ülkemizin en önemli ovalarından biri olan Muş ovası, içinden geçen Murat nehrinden kaynaklanan drenaj, taşkın, erozyon gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların ilimizin bu önemli ovasında yapılan tarım ve hayvancılığı da olumsuz etkilemektedir. Karasu nehrinin ıslahı ile önemli ölçüde giderilen bu sorunlar Murat Nehrinin ıslahı ile tamamen giderilmiş olacaktır. Böylece çok sayıda mendereslerin kesilmesi ile daha düzgün bir güzergâh elde edilecek, akış rejimi düzenlenecek ve Murat Nehrinden kaynaklı olarak Muş Ovasında meydana gelen sel felaketleri önlenecektir. Nehrin taşması ve dağlardan gelen kar suları nedeniyle taban suyu problemi de çözülmüş olacağından tarımsal üretimdeki sıkıntılar giderilmiş olacaktır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş Ovası'nın drenaj sorunu, biriken suların taşkın ve erozyon tehdidi oluşturması gibi nedenler, ovada tarımsal faaliyetleri sınırlayan faktörlerin başlıcalarıdır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldıracak olan faaliyet de Murat Nehri ıslahının yapılmasıdır.

Alparslan II Barajı inşaatı, Arazi Topplulaştırması ve Muş Ovası Islahı tamamlandığında ilimizde tarımsal ve hayvansal üretimde, dolayısıyla istihdamda artış gerçekleşecektir.

7. Malazgirt ve Bulanık Ovalarında Topplulaştırma Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Tarımsal üretimde modern tarım işletmeciliğinin az zaman harcayarak verimli iş gücü ve az sermaye kullanımını sağlamak tarımdaki verimliliği arttırmak, tarım arazilerini korumak kırsal alanda sosyal standardı yükseltmek açısından arazi toplulaştırılması ilimiz açısından büyük öneme haiz olup halen 67 köyümüzde planlanan arazi toplulaştırma işlemleri devam etmektedir. 525,2 km² Bulanık Ovası ve 450 km² Malazgirt Ovasının toplulaştırılması ise ilimizde bu bölgelerdeki göçün önlenmesi tarımsal verimlilik açısından zengin tarım topraklarının korunması, istihdamın artırılarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İldeki Feodal yapı ve kültürel özellik dikkate alınarak iyi bir eğitim çalışması yapılmalı ve Malazgirt ve Bulanık ovalarının toplulaştırması yapılmalıdır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

8. Organize Sanayi Bölgesinde Fabrika Binalarının Yapılarak Müteşebbislere Teslim Edilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde ekonominin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Sanayi gelişmemiş ve mevcut sanayi de ağırlıklı olarak orta ve küçük işletmelerden oluşmaktadır. İlin büyük ölçekli sanayi kuruluşları Muş Şeker Fabrikası ve Muş Çimento Fabrikasıdır. Hazır giyim ve tekstil alanında ise 8 firma tarafından 1000 kişi istihdam edilmektedir. Orta ölçekli işletme olarak; tarım makineleri imal eden işletmeler, barit fabrikası, mermer fabrikası, tekstil atölyeleri, plastik fabrikası, süt ürünleri işletmeleri, mobilya ve çelik kapı fabrikası bulunmaktadır. İlimizde bulunan 9 adet süt ürünleri işletmelerinde kaşar peyniri üretilmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Cazibe Merkezleri Programını ile oluşan fırsatlar da değerlendirilmeli, İlimizin genç işgücü, tarım ve hayvancılık potansiyeli, teşvikler, yakın illere ortalama 2.5 saat uzaklık ve hinterlandında 6 Milyona yakın insanın yaşaması da ele alınarak yatırımcıların ilgisi cezbedilmelidir.

Teşviklere baktığımızda; SGK desteği, Kurumlar Vergisi İndirimi, Yer tahsisi, KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Danışmanlık Desteği, Anahtar Teslim Bina Desteği, Faizsiz Yatırım Kredisi ve Faiz İndirimli İşletme Kredisi gibi destek unsurları yatırımcının hizmetine sunulmaktadır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

9. Kış Turizmi ve Kış Sporları Altyapısının Güçlendirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizin mevcut kayak merkezi ihtiyacı karşılayamamaktadır. Kayak merkezimizde gelen misafirlerin barınabileceği otel ve tesisimiz bulunmamaktadır.

Proje ile ilimize kayak sporları kapsamında gelen ziyaretçi sayısı artacak, uzun süren kış mevsiminde nüfusu fazla olan gençlerimiz sosyal faaliyetlere yönlendirilerek menfi yönelimlerden uzaklaştırılacaktır. İlimizde kış sporlarının gelişmesi beraberinde diğer alanları da geliştirerek ilimizin sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda;

2.000 metrelik hat boyuna 1.850 metrelik Detachable Bubble Sistem Telesiyej Tesisinin kurulması,

Alanda bulunan mevcut telesiyej tesisini ikinci istasyon olacak şekilde sökülerek 1.000 metre kotuna taşınması,

Kayağa yeni başlayanlar ve kızak kullananlar için 400 metre walking calped (yürüyen halı) kurulması,

Pist düzenleme ve pist açma için 1 adet Snowtrack (kar ezme) aracı satın alınması gerekmektedir.

Pist ve çevre düzenlemeleri yapılarak ilimizin kış turizminde bölgenin yeni cazibe merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

İlimizde Kasım ayının son günlerinde başlayan kış mevsimi Mart ayının sonlarına kadar devam etmektedir. Zengin kar örtüsü ve kar kalitesine sahip olan ilimiz Kayak Merkezi pist uzunlukları ve meyilleri açısından birçok kayak branşının rahatlıkla yapılabilmesi fiziksel özelliklere sahiptir.

Projemiz için gerekli olan ödenek yaklaşık olarak 25.000.000 TL olarak öngörülmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Genç nüfusu ile kış sporları için önemli bir potansiyele sahip olan Muş ili, kayak sporunda özellikle mukavemet (kayaklı koşu) branşında Türkiye, Balkan, Avrupa ve Dünya şampiyonalarında dereceye girmiş sporculara sahiptir. Yıllardır kış olimpiyatlarında ülkemizi başarıyla temsil eden Muşlu kayakçılarımız bulunmaktadır. Bunlardan biri olup Olimpiyatlarda ülkemizi 4 kez temsil eden Sebahattin OGLAGO Univesiad Kış Oyunlarında 5. olarak Türk kayak tarihinin en büyük başarısını elde etmiştir.

Kayak sporunda başarılarla imza atan 30 spor kulübü ve 600 lisanslı sporcuya sahip olan ilimiz geçmiş yıllarda Türkiye Şampiyonası yarışlarına ev sahipliği yapmıştır. Mevcut Kayak Merkezimize olan talep her geçen gün artmaktadır.

İlimizde sosyal tesislerin çok az olduğu göz önüne alınırsa bu alandaki bir açıklık da kapatılmış olacaktır. Ayrıca ilimizin ekonomisine ve kalkınmasına da katkı sağlamış olacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

10. Tarım ve Hayvancılıkta Çağdaş Üretim Tekniğinin Uygulanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Doğu Anadolu illerinde Büyükbaş Hayvancılık işletmelerinin kurulmasına teşvik eden Doğu Anadolu Projesi kapsamındaki illerde Etçi ve Kombine ırklarla kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi yatırımlarının desteklenmesine ilişkin uygulama DAP diğer illerde olduğu gibi ilimizde de bölgesel kalkınmayı sağlamaya yönelik üreticilerimizin yüksek kapasiteli damızlık amaçlı sığır işletmeleri kurulması yönünde çok büyük önem arz etmiş ve katkı sağlamıştır. Dolayısıyla et ve Süt üretiminde kalitenin artmasına bölgedeki yerli ırktan, Kültür ırkı verimli damızlık hayvancığa yönelik önemli bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca her geçen yıl TKDK'nın bu konudaki destek ve katkıları her geçen yıl artarak devam etmektedir.

Tarımda çağdaş üretim usullerinin uygulanmasında zor şartlarda beden ile çalışan üreticilerimizin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek rekabet edebilir bir duruma getirmede ve kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeye çok önemli katkısı olan Bakanlığımızın makina alet ve ekipman hibe desteğinin gelişen tarımımızda çok önemli bir yeri vardır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Doğu Anadolu Projesi ilimiz açısından önemli bir proje olup yatırımcılarımızın desteklenmesi konusunda ilimize ayrılan ödeneğin artırılması ilimizde kurulacak damızlık amaçlı sığır yetiştiriciliğini arttıracaktır. Ayrıca TKDK'nın ilimizdeki eğitim ve desteklemelerini artırması ilimizdeki tarım ve hayvancılığı ve buna dayalı sanayiye sürekli gelişir hale getirecektir.

Üretim maliyetlerini düşürmek, ekonomik ve sosyal gelişmeyi desteklemek amacıyla kırsal kalkınma yatırımları programı kapsamında makine, alet ve ekipman hibe desteği ödeneğinin arttırılması çiftçimizi üretebilir ve rekabet edebilir bir duruma getirecektir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

11. Erzincan-Muş Arasında Hızlı Tren Hattının Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde demiryolu taşımacılığı sosyo-ekonomik ve güvenlik açısından çok stratejik bir konumda bulunmaktadır. 1955'te tamamlanan demiryolunun, ilin gelişmesine olumlu katkısı olmuştur. Bu hattın 1972 yılında Tahran'a bağlanmasıyla yolun önemi daha da artmıştır.

Yurt içi ve uluslararası yolcu ve yük taşımacılığı yapılan ve Muş'tan geçen Elazığ-Van hattının mevcut haliyle çağımız gereksinimlerine uygun faaliyette bulunduğu söylenemez. Bu hattın standartlarının iyileştirilmesiyle birlikte hızlı tren hattının İlimize kadar yapılması, taşımacılık açısından en güvenli ulaşım olan demiryolunu kullanan yolcu sayısını artıracak olup hızlı ve seri yapılan bir yük taşımacılığıyla da bölgede ticari ve sosyo ekonomik hayatın canlılık kazanmasında büyük rol oynayacaktır.

Turizm sektörü başta olmak üzere, bölgenin cazibe merkezi olma yolunda ilerleyen Erzincan iline ulaşım sağlayan hızlı demiryolu hattının en kısa zamanda İlimize kadar uzatılması bölgenin gelişme potansiyeline büyük katkı sağlayacaktır. Bu hat sadece bölgemizde değil, ülkemizin demiryolu taşımacılığında yeni bir çığır açacaktır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Sivas-Erzincan arasında 246 km uzunluğunda 200 km/sa hıza sahip elektrikli, sinyalli ve çift hatlı Hızlı Tren Projesine, Erzincan-Muş arası da dahil edilerek Hızlı Tren Hattı'nın tamamlanması sonucunda Edirne'den Muş'a uzanan doğu-batı koridorunun önemli bir bölümü hayata geçirilmiş olacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

12. Tekstil Alanındaki Yatırımların Desteklenmesi ve Teşvik Edilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tekstil sektörü ülkenin gelişmesinde ve kalkınmasında ilk ele alınan ve yatırımların yoğunlaştığı sektör olmuştur. Türk tekstil sektörü de yarattığı katma değer ve gösterdiği performansla Türk ekonomisinin en önemli rekabet avantajlarından birisini oluşturmaktadır. Tekstil sektörü GSMH'nin yaklaşık yüzde 11'ini, ihracatın yüzde 37'sini, toplam sanayi üretiminin yaklaşık yüzde 10'unu, toplam işgücünün doğrudan 2 milyonunu dolaylı olarak da 6 milyonunu bünyesinde barındıracak bir büyüklüğe ve etkinliğe ulaşmıştır. Ayrıca sektörde yüzde 25'i ihracatçı olmak üzere toplam 40.000 civarında işletme bulunmakta ve bunların yaklaşık yüzde 92'si KOBİ niteliğindedir.

Küreselleşmenin getirdiği dinamizm ve değişim sonucunda, yeni pazarlara girme fırsatı her zaman bulunmaktadır. Bu fırsatlar iyi değerlendirildiği sürece bu sektörde gelişmenin kaydedilmesi kaçınılmazdır. Devamlı artan şekilde yeni müşteri grupları pazara katılmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İl İstihdam Kurulumuzun belirlediği 'Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar' ile ilgili başlıklar aşağıda gösterilmiştir:

Un Üretim Tesisi, Hazır Giyim Üretimi, Karma Yem Üretim Tesisi, Bisküvi Ve Gofret Üretim Tesisi, Bal Paketleme Tesisi, El Halısı Üretim Tesisi, Yünlü Dokuma, Yün İpliği Üretim Tesisi ve Yünlü Battaniye Üretim Tesisi.

Listeden de anlaşıldığı üzere tekstil sektörü bu konuda büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, yüksek ürün ve hizmet kalitesi, müşteri merkezli yönetim politikaları, çalışanlara yönelik tutum ve davranışlar ile tepe yönetimin oluşturacağı strateji ve vizyon sahibi firmalara, özellikle tekstil alanındaki yatırımlar için, destek ve teşvik artırılarak sağlanmalıdır.

Cazibe Merkezleri Programını ile oluşan fırsatlar da değerlendirilmeli ve tekstilcilerin ilimize gelmesi sağlanmalıdır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

13. Göl ve Nehirlerde Kafeste Balık Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizin su potansiyeli oldukça yüksektir. Doğal göller (3.224 ha), baraj ve rezervuarlar (17.388 ha), gölet ve bentler (69 ha) ve akarsular (667 ha) olmak üzere yaklaşık 21.348 ha yüzey suyu bulunmaktadır. Yerüstü su kaynağı potansiyeli 4.505,93 hm³/yıl, yer altı su kaynağı potansiyeli 117 hm³/yıl'dır. Toplam su potansiyeli 4.622,93 hm³/yıl'dır. İlimizde toplam 79 ton/yıl kapasiteli 6 adet kara yetiştiriciliği işletmesi ve 1.890 ton/yıl kapasiteli 2 adet kafes yetiştiriciliği faal durumda olup su ürünleri yetiştiriciliğine devam etmektedirler. 19 firma kafes yetiştiriciliği için başvuru aşamasındadırlar. Bunların toplam kapasitesi 17.845 ton/yıl'dır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

2010 yılında ilimize toplam 369.000 TL su ürünleri desteği yapılmıştır. Bu desteğin artarak devam etmesi sağlanmalıdır. Ayrıca kırmızı ete olan aşırı geleneksel talebin beyaz ete yönlendirilmesi faydalı olacaktır.

14. Tarım Ürünleri Sanayisinin (Süt ve Et Sanayi) Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz hayvan varlığı, çayır ve mera alanı, üretilen yem bitkileri topraklarımızdaki geniş flora dikkate alındığında bölgemizde hayvancılık özellikle küçükbaş hayvancılık 1.derecede olmak üzere çiftçimizin önemli geçim kaynaklarından biridir. DAP, TKDK ve diğer hayvancılık desteklemeleri ile büyükbaş kültür ırkı hayvan sayımız giderek artmaktadır. Bölgemizin florasından dolayı küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt ve süt ürünleri, çevre ve diğer iller tarafından üretilen süt ve süt ürünlerine göre tercih edilir hale gelmiştir. Aynı zamanda büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen et ve ürünlerinde yine bölgesel flora özellikleri dikkate alındığında tercih edilen kaliteye sahiptir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde küçükbaş hayvanlarda üretilen sütün tamamında yakını yazlık geçici mandıralarca toplanarak büyük kentlerde tereyağı, peynir ve benzeri ürünler olarak değerlendirilmektedir. Süt ve Et işleyen sanayi ilimizde rantabl olarak çalışmamaktadır. Üreticiye güven verecek süt ve et sanayinin kurulması halinde ilimiz kalkınmasında ve Hayvancılığın gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Büyük sektör firmalarının ilimize yatırımı teşvik edilmelidir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

15. Haspet Kalesi ve Çengelli Kilisesi Gibi Tarihi Zenginliklerimizin Restore Edilerek Turizme Kazandırılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz başta, Urartular olmak üzere Medler, Persler, Sasaniler, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlı kültür ve medeniyetine ev sahipliği yapmış zengin bir dokuya sahip illerimizdendir. Başta Malazgirt Zaferi olmak üzere Bulanık, Molla kent, Yemişen Beldelerindeki Türk İslam Eserleri olmak üzere Çengelli Kilisesi, Haspet Kalesi, Derasor Kilisesi, Arak Kiliseleri, Srong Kilisesi, Meryemana ve Muş Merkez Hamam ve Osmanlı Sivil Mimari örnekleri gibi yüzlerce tarihi ve turistik değerlerimizin rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri yapılarak restorasyon uygulama çalışmalarına başlanması gerekir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Yüzey araştırmalarını kendi imkânlarımızla yapıyoruz. Ancak kısmi vatandaş işgalleri, mülkiyet sorunu, ödenek eksikliği, kalifiyeli eleman yetersizliği gibi eksikliklerimiz bulunmaktadır. Çengelli Kilisesinin bulunduğu alan yaklaşık 80-90 yıldır işgal altındadır. Söz konusu kilisenin restore edilebilmesi için köylülerin başka bir yere iskanı gerekmektedir. Başta Haspet Kalesi ve Çengelli Kilisesi olmak üzere tarihi alanlarımızın gün yüzüne çıkarılarak restorasyon ve tanıtımının yapılması ve turizme kazandırılması il turizminin canlanabilmesi için zorunluluk arz etmektedir.

16. Muş İlindeki Tarihi Dokunun Gün Yüzüne Çıkarılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş'ta çarpık kentleşme sonucu derme çatma binalar arasında unutulmaya yüz tutmuş; Müştak Baba Türbesi, İbrahim Samidi (Zerzemi) Hazretleri Türbesi, Karasu Hamamı ve Yıldızlı Han'ı gün yüzüne çıkarmak. Alaattin Bey Camii, Hacı Şeref Camii, Ulu Camii, Şeyh Muhammed-i Mağrubi Hazretleri Türbesi ile Molla Resul'i Spiki Hazretleri Türbesi'nin bulunduğu alanın düzenlenmesi yapılarak inanç ve kültür turizmine kazandırılması amaçlanmaktadır.

Proje için gerekli olan ödenek 35.000.000 TL olarak öngörülmektedir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

Çözüm Önerileri ve İstekler

Proje ile;

Ulucami, Hacı Şeref Camii, Alaattin Bey Camii, İbrahim Samidi Türbesi arasında kalan alan kamulaştırılarak tarihi dokuya uygun olarak yeniden düzenlenmesi,

1000 metrekare zemin alan üzerine iki katlı taş binadan yapılan İslam Bilimleri Kütüphanesi kurulması,

Peyzajı yapılarak muhtelif oturma ve açık dinlenme alanları oluşturulması,

Türbelerin kuzey batı yamacında 50 araçlık açık otopark alanı oluşturulması,

350 yıllık Alaattin Bey (Karasu) Hamamının restore edilmesi,

Otantik ve tarihi dokuyu içeren yöre taşlarından yapılacak olan değişik ölçü ve ebatlarda 85 dükkân, alışveriş mekânları ve bunların arasında dar ve oyma taştan yapılmış yüzey su kanalcıkları ile oyma taş desenli yarı gömmeli 3 metre çaplı etrafı gül ve çiçeklerle çevrili 4 havuz yapılması,

1 Adet (kültür ve sanat evi olarak da kullanılabilecek) 400 metre karelik “Tarihi Muş Evi” yapılması planlanmaktadır.

17. Muş Tanıtım Projesinin Gerçekleştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Kültür ve Tabiat Varlıkları bakımından zengin illerimizdendir. Malazgirt Zaferinin kazanıldığı yer ilimize bağlı Malazgirt ilçemizin sınırları içerisindedir. Telli turna ve toy kuşunun kesin olarak ürediği bilenen son alan ilimiz sınırları içerisinde Bulanık ve Muş Ovalarıdır. Muş Lalesi, Muş Üzüümü, Muş pestili ve lahanamız diğer tanınmış ürünlerimizdendir. Ayrıca Ermenilerce dünyada kutsal sayılan ikinci en büyük kilise ilimizde bulunmaktadır. Ermeni tarihçi Horon Ekli Muşa ilimizde doğmuştur. Yine Ermeni Alfabesinin kurucusu Mustat'ın ilimiz Güneyik köyünde doğduğu rivayet edilir. Zengin bitki çeşitliliği, yaylaları ve doğal güzellikleriyle ilimizin önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizin kültürel değerlerini tanıtan sesli, görüntülü ve yazılı tanıtıcı yayınların yapılması. Ulusal ve uluslararası fuarlara katılımın sağlanmasıdır. Kültürel değerlere ait festival ve şenliklerin düzenlenmesi ve bunlar için yeterli ödenek teminin ayrılması gerekmektedir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

18. Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

819.600 ha İlimiz yüzölçümünde 342.745 ha kullanılabilen tarımsal arazi, çayırda birlikte 370,236 ha alan mera ve 47.472 ha kullanılmayan alanla ilimiz toprakları tarımsal faaliyetler açısından uygun ve verimli bir arazi yapısına sahiptir. İlimiz parsel büyüklüğü ile Türkiye ortalamasının üstünde olan arazimizde havza bazlı üretim modelimizde temel ürünler buğday, arpa, şeker pancarı, mısır, ayçiçeği ve kolzadır. İlimizde tarımsal üretimi etkileyen faktörler diğer illerde de olduğu gibi toprak bakımı, ıslah, sulama, gübreleme, tohum ıslahı, makineleşme, hasat ve pazarlama tarımsal üretimi etkileyen önemli faktörlerdendir. Üretim alanlarında ürün çeşitliliğinin artırılması ile Tarımsal gelirden önemli ölçüde gelir artışı olacaktır. Kültürü yapılan bitkilerin buğday ve arpa ağırlıklı üretim modelinden sebze, meyve ve yem bitkilerine geçiş yapılması önemlidir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde hububat ve baklagil ağırlıklı üretim olup Alternatif tarımsal üretimin geliştirilmesi yönünde çiftçiye geri dönüşümsüz destek sağlanması, sulamada cazip geriye dönük demonstratif alanlar oluşturulması ve kaliteli tohum kullanılmasının yaygınlaştırılması amacıyla tohum desteğinin ve alet ekipman desteğinin artırılmasıdır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

19. İlimizde Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Projesinin Gerçekleştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş ilinin merkez, Varto ilçesinin kuzey tarafları, Korkut ilçesinin tamamı ile Malazgirt ve Bulanık ilçelerinin güney kısımlarında daha yoğun bir güneş potansiyeli olduğu görülmekle birlikte, güneş enerjisi potansiyeli açısından ilin tümü rantabl olma değeri olan 1600 KWh/m² üzerinde bir güneşlenme değerine sahip olduğu için Muş ili güneş enerjisi açısından enerji üretim potansiyeline sahiptir.

Muş için global radyasyon değerinin en yüksek olduğu aylar Haziran-Temmuz aylarıdır. İlde ortalama günlük global radyasyon değeri 4,36 kWh/m²-gün, yıllık ortalama toplam global radyasyon değeri ise 1591,71 kWh/m²-yıl'dır. Bu değerler, Türkiye'de güneş enerjisi global radyasyon değeri bakımından en yüksek üçüncü il olan Van ile karşılaştırıldığında iyi bir değere sahip olduğu gözükmemektedir. Ortalama günlük güneşlenme süresi 7,36 ve yıllık güneşlenme toplam süresi 7,36x365=2690,96'dır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş ili direkt radyasyon bakımından, Türkiye'nin yüksek güneş enerjisi verilerine sahip olmakla birlikte, arazi bulunabilirliği ve güneş enerjisi potansiyeli büyüklüğü itibariyle Türkiye'nin en büyük güneş enerjisi kullanım potansiyeline sahip illerden birisidir. Muş ili Türkiye'nin sayılı ovalarından birisine sahip olması, dağ yamaçlarına yakın ve verimliliği düşük arazi ile ovanın etrafında bir halka gibi duran dağların uygun yamaçlarına elektrik enerjisi üretim panelleri yerleştirme açısından büyük alanlara sahiptir. Konuyla ilgili olarak detaylı fizibilite çalışmaları devam etmekte olup, mevcut veriler ışığında, Muş ilinin Türkiye'de güneş enerjisi yatırımları açısından avantajlı illerinden biri olduğu değerlendirilmektedir.